
DARUL VREMII

LITERATURĂ
ARTĂ
ȘTIINȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. I.

—

APRILIE 1930

—

No. 3

DARUL VREMII

LITERATURĂ – ARTĂ – ȘTIINȚĂ

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

ANUL I. – No. 3.

APRILIE 1930.

CUPRINSUL :

Elena Văcărescu	Mistica națională română în generația de la 1848 (trad. de Ol. Boitoș)
V. Al. George	Rar
Emil Giurgiuca	Dimineață de primăvară
I. Agârbiceanu	Fructul opriit
Teodor Murășanu	Vedenie în apă de râu...
Victor Papilian	Un acuzat zâmbi... (sfârșit)
V. Al. George	Plouă
I. Constantinescu	Dclabaia Aprilie
Dante	Divina Comedic, Cântul III (trad. de Buzdugan)
Coriolan Petranu	Probleme de istoria artelor în Ardeal

Cronica literară: Brațul Andromedei, roman de Giib. I. Mihăiescu (I. Chinezu); *Cronica socială:* Chipuri și suflete engleze. Simțul realităților (Dr. I. Ol. Ștefanovici); *Mișcarea culturală din țară și străinătate:* Cărți, Reviste, Insemnări de: Val. Bologa, I. Chinezu, Victor Papilian, Val. Pușcariu, Ci. Șerbu, etc.
Reproduceri: Șt. Capidan, A. Demian, R. Ladea

ABONAMENTE :

Un an . . . . . 250 lei   Pentru instituții și autorități 500 lei
Șase luni . . . . . 150 lei   Exemplarul . . . . . 25 lei

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : CLUJ, STRADA STROESCU No. 18

Toate manuscrisele, cărțile de recenzat și revistele se vor trimite pe adresa redacției.

REDACTOR RESPONSABIL : I. Munteanu

Mistica națională română în generația de la 1848

de ELENA VĂCĂRESCU*

După ce a arătat, într-o expunere rapidă și minunată a situației României între anii 1821 și 1824, starea tulbură în care se afla această nefericită țară, marele nostru istoric, d. Iorga exclamă: „Viața națiunii era în altă parte!” El întrerupe un moment expunerea și se întoarce spre oamenii, pe care voi avea onoarea să-i cercetez câteva momente împreună cu d. Iorga. Lor li se va datori această prietenie între Franța și România care, vreme de mai bine de un secol, a făcut din țara noastră, prin propășirea Europei, un focar de civilizație apuseană, hrănit de cultură franceză.

Ca o urmare a unei lungi serii de încercări care au lovit rând pe rând Muntenia și Moldova, întâia jumătate a veacului XIX-lea a fost presărată de dureri pentru amândouă. Ce cifim în istoria lor, privind-o numai în treacăt? Alături de jalnica procesiune de guvernatori sau prinți fanarioți, impuși de Poartă și care, la rândul lor, încărcau țara cu o serie de hoții, vedem în Muntenia, din Decembrie 1812, o ocupație rusească ce duce la pacea dela București, apoi o ocupație turcească, din Maiu 1821 până în Iunie 1822. La fel în Moldova, ocupație rusească de la 1806 până la 1812, ocupație turcească de la 1821 până la 1822. Istovită din pricina unei periodice succesiuni de evenimente sumbre, care o apăsau, națiunea noastră nenorocoasă și vitează nu mai prindea din nou nădejde decât în mod spasmodic. În 1821 izbucnește eroica revoluție a lui Tudor Vladimirescu, dar ea nu izbutește. Nimic nu se îmbunătățește atunci nici la Moldoveni, nici la Munteni, supuși fiind aceleiași sorți. În zadar vedem apărând, printre Domni, frumoasa figură a lui Grigore Ghica și alți câțiva încă de valoare lui, valul de nenoroc curge puhoiu. Pe tronul Munteniei și al Moldovei trec repede Domni aleși de boierii români din casta lor proprie și uneori din propria lor familie. Toți par a avea, mai mult sau mai puțin dezvoltate, virtuți patriotice și de inteligență. Dar intriga rusească, austriacă și turcească le dă târcoale. Ghiculeștii, Știrbeii, Bibeștii își fac din belșug datoria, înalță biserici și mănăstiri, taie drumuri și, în definitiv, fac cum pot mai bine și prin câte dificultăți! Ei sunt adevărați martiri în funcția și în conștiința lor. Pentru că vânt de furtună bate asupra Principatelor, pe care ei sunt chemați să le conducă, dar nu pot să le guverneze în voie. Turcul, austriacul, rusul sunt mereu acolo. Ei amenință cu ocupația, pe care o numesc pașnică, dar care în realitate este atât de distrugătoare, încât sub jugul ei, care are toate elementele tiraniei, afară de nume, nimic nu mai rămâne din libertatea visată. Eram la discreția cancelariilor vecine și a com-binațiilor europene, ca într'un joc de șah în care ai juca numai un rol de pion neînsemnat.

* Poeta Elena Văcărescu, al cărei temperament autohton n'a putut fi alterat de atâția ani petrecuți la Paris, delegata permanentă a țării noastre la Liga Națiunilor, unde cuvântul ei hotărât și înflorit e respectat totdeauna și culege în continuu aprobări, mai este și o conferențiară care ilustrează cu deosebită strălucire acest fel de activitate intelectuală. La *Université des Annales*, Universitatea liberă a Parisului, conferințele ei sunt vibrante. Vasta ei cultură și intuiția de poet îi permit să atace subiectele cele mai variate. În prefața unui frumos volum de impresii peisagiste și de portrete feminine, de curând apărut, (*Projections colorées*) Elena Văcărescu schițează, în treacăt numai, contururile unui nou *gen literar*: conferința. Și totuși, sub acest aspect de conferențiară, ea e mai puțin cunoscută în patrie. Și e firesc, pentru că împrejurările o fac să-și desfășoare talentul de conferențiară în capitala Franței, nu în capitala țării sale.

Oferim cetitorilor noștri traducerea unei conferințe de curând rostită de Elena Văcărescu. O dovadă, că printre variatele ei subiecte își găsește loc și istoria patriei. Nu e nevoie să stăruim asupra interesului pe care-l prezintă subiectul acestei conferințe, sau dezvoltarea ei. E evident pentru oricine. Adăogăm numai că ea a fost rostită cu prilejul adunării anuale a Societății pentru istoria diplomatică de la Paris, în iarna trecută și a apărut în întregime în *Revue d'histoire diplomatique*, tot de la Paris, nrul Ianuarie—Martie 1929. — (N. Trad.)

Pe de altă parte, fiind așezate pe linia punctelor celor mai râvnite de marile puteri, Muntenia și Moldova nu mai au decât un petec de libertate, care e sfâșiat mereu și el. Domni, boieri, popor, — acesta din urmă cufundat în întunerecul jertfelor și al muncii, cei dinăi încercând să salveze, cu ajutorul clasei alese din care făceau și ei parte, moștenirea de civilizație, pe care fiecare zi parcă vrea să le-o zmulgă, o duceau deopotrivă de greu. Forță armată pentru apărare, nu este. În zadar prind și încearcă să păstreze cu mare greutate câte-o nouă rază de viață: sunt la discreția tuturor volburelor ce se ridică la orizont.

Pe la sfârșitul secolului XVIII se înalță, pe neașteptate, o lumină. Ea venia de departe. Niște studenți plecați din Ardeal ca să-și termine la Roma studiile teologice, nu se mulțumesc să descifreze numai Legenda strălucită și rezumatul filosofiei Sfântului Toma de Aquino ci, colindând bibliotecile, descopăr scrisori care confirmă ceea ce știa într-o formă legendară poporul despre origina sa latină. Pliniu e acolo și atâția alții cari povestesc despre Traian, despre războaiele din Dacia, despre așezarea prin părțile noastre a legiunilor trimise împotriva barbarilor de acolo. Luminat și încurajat de această mărturie limpede, grupul pasionat care va purta numele de „latiniști“, se întoarce la vatra strămoșească încărcat de gloria descoperirii sale, al cărei svon se și răspândește îndată. Se comentează textele — binecuvântatele texte, — se declară inapelabile. Va să zică suntem de-acolo, avem deci în vine sângele celor ce au creat, au construit, au așezat pe temelii solide edificiul dreptului și al gândirii latine! Au putut ele trece veacurile, năvălitorii câtă frunză și iarbă, rasa să cunoască toate mizeriile și să recurgă la toate eroismele, faptul strălucește intens și se propagă. El umple de lumină lungul calvar.

Renașterea românească își are începutul în această întâie etapă a crezului național. Să vedem pe câțiva dintre aceia care vor colabora la această renaștere. Să vedem iarăși în ce stare sufletească au atacat ei această dublă problemă care, fiind sprijinită la început numai pe filologie, mulțumită lor va deveni de domeniul istoriei. Ultima ocupație rusească din Moldova, înainte de 1848 (în 1834), a lăsat aici urme de amărăciune tot atât de profunde ca și aceea care a bântuit în Muntenia în 1828—1829. Dar pe acest pământ pustiit de furtună fierbea acum un nou sentiment și creșteau oameni noi. În acelaș timp romantismul își întindea asupra Franței undele lui largi. Împotriva acestei furtuni îmbucurătoare umbrela lui Ludovic Filip nu putea face nimic. Nu există cu adevărat mișcare politică la care să nu fi colaborat gânditorii și poeții, pe care ei să n'o fi prevăzut. De la Dante, la Shelley, Byron, Victor Hugo și Lamartine, cuvântul și opera poeziilor sunt pentru politică ceace este bivacuul pentru armată: clipa focoasă în care idealul apare și se încălzește, sufletul se lămurește și care susține pe luptător dela o acțiune la alta. Michelet și Quinet își începuseră cursurile lor celebre la Collège de France. Lamennais inaugurase avântul romantismului social. În numele patriei sale torturate, Mickievicz întărită nădejdea și revendicările nașunilor mici persecutate. Momentul era cât se poate de favorabil pentru ceea ce avea să urmeze. Vesitiorii timpurilor nouă își înalțău cuvântul și apostolatul lor împetuos. Acum când tinerii români mișună pe băncile tuturor școalelor superioare din Paris și din provincie, e interesant să ne amintim că întâiul român care a venit să studieze la Paris, în 1803, s'a pomenit singur aici și a rămas multă vreme singur de felul lui. În 1829 numărăm vreo două duzini de tineri români la Paris. Și numărul lor sporește în fiecare zi. Pe movila Sfintei Genovieva trebuia să se împlinescă minunea pentru rasa noastră și ea să-și aprindă din nou torța. N'am pretenția de a aminti aici ce au fost cursurile lui Michelet, Mickievicz și Edgar Quinet la Collège de France, nici să evoc în fața d-voastră atmosfera arzătoare a acelei lupte idealiste, democratică și națională în acelaș timp. Românii luau parte cu pasiune la aceste adunări aprinse. Micul grup de studenți cari în Decembrie 1845 au înființat Societatea Studenților Români, era condus de acela care va deveni unul din cei mai cunoscuți scriitori și oameni politici ai noștri, în veacul XIX-lea, Ion Ghica. Această societate a cerut și a obținut patronajul cetățeanului Lamartine, care astfel a devenit cel dintâi președinte al celui dintâi grup de studenți români din Franța. Astfel a ajuns sub scutul melodios al cântărețului lui Jocelyn micul popor înfocat care și el era ca un cântec pierdut într-o lume de barbari, cântec spulberat, înăbușit, dar cu grația și cu preciziunea latină conservată. Din această societate, din care făceau parte, printre alții, frații Brătianu, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Bolintineanu, C. Negri, Goleșii, Hermiona Asachi, viitoarea Doamnă Quinet, Mihail Cogălniceanu, etc., cari toți vor deveni celebri mai târziu, într'un fel sau într'altul, eu n'am cunoscut decât pe Rosetti și pe Cogălniceanu. Voi evoca deci în fața d-voastră figura lor și voi adăoga pe aceea a lui Vasile

Alexandri, pe care iar mi-a fost dat să-l cunosc și în sfârșit, figura lui Bălcescu, mort înainte de nașterea mea. Cei trei dela început erau în amurgul vieții lor, când un alt prieten al lui Michelet, *Louis Ulbach*, venit în România spre a-i prezenta reginei *Carmen Sylva* traducerea operei sale *Cugetările unei Regine*, făcută de el, îmi povestea cu multă plăcere furtunoasele discuții dela Collège de France.

În 1846 întâlnim mai întâi pe Cogălniceanu la Paris. El venise aici, amărât de unele neplăceri personale și de nenorocirile cari pustiau patria sa, „pentru a se distra”, zicea el, dar îndată ce a ajuns în Franța, s'a pus pe lucru. El era un tânăr de o vivacitate și o elocvență rară și, în plus, cu un imbold spre erudiție și obsedat de nevoia de a arăta și a fixa origina limbii românești. Prin predispozițiile sale și prin formarea sa ulterioară, Cogălniceanu se așează la încrucișarea a două curente care străbat sufletul națiunii sale agitate: nevoia culturii apusene și dorința de a-și găsi un punct de sprijin în origina rasei sale, fără a neglija ceea ce-i indica în această privință descoperirile sale istorice și celelalte cercetări. Educat la Lunéville, făcând cercetări savante în Germania, Cogălniceanu nu se lasă amețit de pasiunea și de curiozitatea sa. Nu se mulțumește să viseze numai unitatea patriei sale. El pregătește împlinirea visului său și scoate din vechile cronică certitudinea nobleței și a vitalității națiunii sale. Ofițer, avocat, purtând mult interes agriculturii, variat în putințe și în aspirații, acest realist care va fi și un realizator, are pe lângă un temperament de luptător, gusturi rafinate de colecționar. Dar el e stăpân pe sine și trece dela o idee la alta cu ușurință. Apusul trebuie să știe tot despre România. Întră deci în legături cu o societate de curând înființată în Franța, din care fac parte, printre alții, Humboldt, Chateaubriand, Lamartine. În paginile revistei *Revue d'Orient*, organul acestei societăți, găsim într'adevăr un articol semnat de Cogălniceanu, apărut în 1847 și care poartă titlul: „*Fragmente din cronicile moldovenești și muntene*”. Dar artist incorrigibil cum era nu-și putea împiedeca spiritul de vagabondaj. Din toamna anului 1846 ziarele pariziene nu mai vorbesc decât despre căsătoria reginei Isabela de Spania cu ducele de Cadix și despre căsătoria infantei de Castilia cu ducele de Montpensier, în care căsătorii e amestecată curtea Franței și e firesc ca ele să intereseze întreg publicul. Descrierea serbărilor din jurul acestor două cununii, pitorescul castilian și andaluz introdus astfel în atmosfera favorabilă exotismului care bântuia atunci, ațâță imaginația acestui tânăr. Cogălniceanu părăsește Parisul, lăsând urme serioase în amintirea unor personalități eminente asupra cărora farmecul lui, spiritul lui și interesul cald pe care-l știa deștepta făcuseră o impresie dublă.

La toate acestea mă gândeam când l-am văzut pentru întâia și ultima oară pe Cogălniceanu. Era la o ședință a Senatului, în București, ședință consacrată recepției oficiale de către Parlament a tânărului prinț moștenitor Ferdinand, care cu numele de Ferdinand I, avea să fie marele rege al războiului din 1916 și marele rege al unității românești. Din loja regală unde eram împreună cu Regina, vedeam de sus capul pleșuv al bătrânului despre care mi s'a spus că era Cogălniceanu. El a roșit, cu o voce a cărei căldură se putea bănui numai în unele momente, un discurs pe care apostolul libertății românești, unul dintre aceia cari au încheiat, pe la 1848, cu Franța romantică, pactul de alianță veșnică ce ne leagă de ea, îi ura bun venit tânărului prinț sortit să ajungă unul din făuritorii cei mai activi și cei mai înfocați ai acestei alianțe. Afăta a fost de mișcătoare apariția lui Cogălniceanu, în ziua aceea, încât moștenitorul tronului, la un semn al Regelui, s'a dus să-i mulțumească și s'a închinat chiar în fața aceluia patetic și măreț trecut al nostru, pe care-l reprezenta acest om. Îi văd iarăși, pe Ferdinand I și pe Cogălniceanu strângându-și mâinile, în timp ce eu, cu capul plecat, evocam viziunile descrise de Louis Ulbach: Mickiewicz înflorat, Quinet, Michelet, imensul public dela Collège de France, pasiunea acelor întruniri.

În sufletul inflexibil al lui C. A. Rosetti (1816—1885), datorită aceleiași atmosfere, se va naște o viață pasionată și consacrată numai ideilor aduse din Paris, unde își făcuse studiile. Acesta era pornit împotriva aceea ce numea el greșelile castei din care făcea parte. Spiritual, îndrăgnet, acest revoltat nu cruța câtuși de puțin pe aceia dintre boieri, rude sau prieteni, care nu-i împărtășeau întocmai ideile, dar niciunul dintre aceștia nu i-a negat imensul patriotism. Rosetti a avut strânse legături de prietenie cu Michelet, pe care-l numea, în termeni familiari, „călimara”, adăugând că Michelet și a doua lui soție trăiau numai în cerneală și pentru cerneală. El îi adora, înțelegând din prima zi profitul ce l-ar putea avea nefericita Românie din adaptarea doctrinei lui Michelet la stările ei locale, dupăcum

spune dușmanul Iezuiților. Suplu, nervos în ținuta lui, de statură mijlocie, Rosetti era foarte bătrân, când l-am întâlnit eu, dar păstrase o uimitoare tinerețe în mișcări și în vorbă. Rădea pentru nimica toată și foarte natural; însă cu multă ușurință adopta glas și gesturi de tribun. La noi în casă, unde toți eram conservatori violenți, potrivnici partidului roșilor, din care făcea parte Rosetti, am auzit pe cineva comparându-l, furios, pe acesta cu Robespierre. Și îmi aduc aminte cu câtă mirare am privit eu, o fetiță, pe „Robespierre“ primindu-ne cu un surâs blând. El mă așeza pe genunchii lui. Îi vedem bunătața în ochii puțin obosiți.

Întors în patrie, acest boier mare, care nu voia să datoreze nimic avantajilor foarte reale ce le dădea încă în România nobleța familiei, s'a făcut tipograf și librar. Toată viața a dus campanie împotriva tuturor obstacolelor din calea doctrinelor sale. A fost un luptător incorigibil pe care nimic nu l-a mulțumit. Dar nimic n'a putut întuneca amintirea marilor lui prieteni francezi. Vorbea cu plăcere de Quinet, de care asemenea, se legase și a cărui soție, fosta domnișoară Asachi, admiratoare a Mme de Staël și a lui Victor Hugo, crease la ea un adevărat centru de atracție românesc. Mai vorbea, și neîncetat, de Michelet, care curioasă coincidență, luă în a doua căsătorie o femeie tânără care și ea avusese oarecari legături cu România, dra Mialaret fiind mai întâi guvernantă în familia Cantacuzino din Muntenia. Vorbea mereu despre Victor Hugo, în casa căruia fusese adeseori, cași prietenul său Ion Brătianu. Victor Hugo își va aminti de ei până în cele din urmă zile ale lui și va cita în fața mea numele lor. În sfârșit, în calitate de secretar al Societății Studenților români, Rosetti era însărcinat să-i ducă rapoartele lui Lamartine, ale cărui *Meditații* le va traduce.

Amestecat în procesiunea de exaltați care veniau în Franța spre a se încânta de viață și de libertate, Vasile Alecsandri (1821~1890) face pe poetul în acest grup, pentru că el și era poet prin excelență, atât în înfățișare, cât și în spirit și în operele sale. Niciodată n'a apărut mai curată și mai fermecătoare poezia, ca în gesturile și în privirile acestui tânăr moldovan. „Nu m'ași prevenit că voi întâlni pe Virgil“, exclamase Leconte de Lisle când, înainte cu mulți ani, a cunoscut pe Alecsandri, bătrân acum, în casa noastră la Paris. Într'adevăr Alecsandri întrupa visul realizat al acelor latiniști pe cari l-am văzut întorcându-se din Roma atât de fericiți, în desagiile lor cu dovada bogată și inatacabilă a originii noastre. Grațios, fin, cu ochiul plin de ștregărie și de pasiune voalată, Alecsandri va fi cel mai melodios dintre poeții noștri. El culege toată grația României, sugerează seva baladelor populare, deșteaptă eroii cronicilor. Subtil, el desenează linia fină și dulce a peisagiului nostru.

Ne putem închipui ce a putut simți, ca adolescent, un astfel de om când, trimis la Paris, răscolit de boarea romantismului, având în sine tiparul ideii și dragostea de idei, Alecsandri s'a alăturat roiiu de camarazi însufleșiți de o pasiune despre care toți știm că va fi durabilă și că va avea urmări. Alecsandri nu va fi marele agitator roditor care a fost Rosetti, nici, asemenea lui Cogălniceanu, un om politic înverșunat și erudit, dar câte resurse are el și cum se deșteaptă acestea la Paris! Alecsandri pășește pe brazda trasă de Lamartine. El poartă, în mâinile sale de efeb armonios, fiiturile noastre de noblețe, printre Francezi. În acest iubitor de frumos și de înțelesul precis al cuvintelor, Francezii recunosc un frate.

Ar fi nedrept să terminăm această rapidă evocare fără a ne opri câteva clipe în fața figurii nobile a lui Nicolae Bălcescu. Într'un eseu adânc mișcător ce îl consacără strălucitul scriitor Nichifor Crainic, Bălcescu apare cu trăsăturile omului care întrupează pofta de sacrificiu de care era însufleșit romantismul. Bălcescu porcede direct din martiriul lui Napoleon dela Sfânta Elena, din moartea lui Byron la Misolonghi. Generația din care face el parte, aștepta totul dela ziua de mâine. Ea era profetică, încordată și totdeauna în picioare. Bălcescu, din întâia sa tinerețe chiar, n'a cunoscut altceva decât grija de a privi cum vine moartea, dar o moarte care avea toată semnificația unei acțiuni isvorită din dragostea de țară. Naționalism transcendent, încălzit în inima unei ființe excepționale, la care vitejia avea formă de resemnare și care se dăruia cu anticipație oricărei dureri, numai să fie rodnică. Totul stă la dispoziția poftii lui de a sluji o deșteptare oarecare a conștiinței și o structură superioară a universului. E mistic cu continuitate și blândețe, fără a se întrerupe o singură clipă, în decursul vieții lui țesută din încercări, curentul care l-a luat. Debutează printr'un complot și, foarte tânăr încă, gustă din închisoare, în Muntenia. E socotit primejdios. Exaltarea lui neliniștește pe guvernanți. Astfel pregătit, el ajunge la Paris numai când încetaseră faimoasele cursuri dela Collège de France. Dar ecoul lor mai vibra încă în sufletul popoarelor cari l-au cules cu pietate prin câțiva reprezentanți ai lor. Bălcescu se umple de

tot freamătul acesta al unui trecut proaspăt încă. Se pare că a avut legături cu Lamartine și cu alții. El intră astfel, ca o stea strălucitoare, în sacra constelație a entuziaștilor, aducând cu sine cunoașterea desăvârșită a trecutului. Istoria noastră era o carte parcursă de el neîncetat și cu o curiozitate sfâșietoare. Michelet avea pentru Bălcescu cea mai vie admirație. El aprecia în Bălcescu acea sete de acțiune și, în același timp, de abnegație personală, care-l făcea să se ia la luptă cu tot ce se ridica în drumul său, idei sau alte obstacole. Rătăcind la întâmplare, mergând din sudul Franței, la Constantinopol, din Constantinopol la Belgrad, obsedat de visul reînvierii României, Bălcescu moare la Palermo, în 1852, dar imaginea lui melancolică este dintre acelea cari nu se pot șterge, în istoria unei națiuni. Bălcescu a fost pelerinul pasionat al libertății noastre și asupra sorții lui plină de jale, pe care s'au așezat sărăcia și decepțiile de tot felul, strălucește raza care luminează mistică națională românească de pe la 1848.

Fără îndoială aceia dintre Români cari și-au însușit această mistică la Collège de France, au înțeles-o greu la început, atât de puțin se armoniza ea cu adevăratele lor scopuri. Pe de altă parte, nici Michelet, nici Quinet, n'au putut ghici, la început, ce puteau fi pentru niște auditori streini veniți din așa mare depărtare, lecțiile lor, prin cari ei continuau într-o măsură oarecare dezvoltarea logică a civilizației lor. Ei nu voiau altceva decât s'o pregătească pe aceasta a primi în întregime afluxul de democrație care era chemată s'o cuprindă. Dar fluviul elocvenței lor a deviat. Acest fluviu pătrunde, cu toată căldura argumentelor revărsate de Michelet și Quinet asupra unui public entuziast, în niște suflete nouă, sub scutul unor împrejurări nouă și foarte deosebite de acelea din cari se alimentau cursurile de la Collège de France. O lume întreagă de revendicări se ivește astfel, și în cipatele românești și în acea Polonie ale cărei dureri le descoperă Mickiewicz. Ici democrație, dincolo naționalism. Acolo, lanț de întrebări puse istoriei, aici numai dezvoltarea ei logică. Cu un cuvânt, ceea ce pentru Franța era capăt de drum, pentru ceilalți se făcea auroră. Ceea ce hrănea o luptă între partide, în Franța, la popoarele palpitând de grabă și de bucurie, devenea o ridicare de scuturi împotriva altor popoare, împotriva întregii concepții care le ținea înlănțuite. Ceea ce a fost decisiv. Mișcarea pornită la Paris nu s'a mai oprit și-i vedem nădejdea entuziastă strălucind în această scrisoare mișcătoare adresată de Românii din Paris lui Edgar Quinet:

Domnule,

Prin studiile dvoastră, cași prin inima dvoastră, ați descoperit în principatele Moldova și Muntenia elementele unei naționalități puternice, și forța geniului dvoastră a determinat întreagă Europă să împărtășească vederile dvoastră asupra României.

Mai ales scrierilor dvoastră memorabile de acum doi ani le datoresc Româniilor dreptatea primită la Congresul de la Paris. De aceea, în ajunul conferinței apropiate, ei speră că încă vreo câteva pagini elocvente ale d=voastră vor veni la timp ca să-i ajute să-și câștige cauza în ultima instanță.

Această nădejde, Domnule, ne dă îndrăzneala de a pune sub ochii dvoastră colecția tuturor documentelor privitoare la Principate, începând de la Conferința de la Viena. Ea cuprinde un mare număr de fapte nouă, capabile să demonstreze, de o mie de ori mai bine decât ar fi fost cu putință în epoca ultimului congres, umanitatea, legitimitatea, legalitatea dorințelor poporului din Principate, precum și necesitatea imperioasă a formării unui Stat român. Geniul dvoastră va găsi fără îndoială în acest dosar, dacă ne dați voie să ne exprimăm astfel, suficient material pentru una din acele pledoarii cum numai d=voastră știți face.

Fie ca sufletul dvoastră mare să vă facă să uitați pentru câteva zile suferințele dvoastră,* pentru a vă gândi numai la ale noastre! Acest sacrificiu, care va fi poate mântuirea noastră, vă va aduce o bucurie vie și veșnică, pentru că fiți încredințat că Româniilor se vor arăta demni de efortul d=voastră eroic.

Primiți, vă rugăm, Domnule, omagiul sentimentelor noastre de respect, de admirație și de recunoștință.

* Quinet era atunci în doliu după fiul său vitreg George Moruzzi, rămas Ermionei din prima căsătorie. — (N. Trad.)

În numele celor cinci milioane de frați, Românii locuind în Paris.

(Urmează mai multe zeci de iscălituri).

Paris, în 23 Aprilie 1858 **).

Data acestei scrisori sporește interesul cuprinsului ei. Suntem în 1858, numai câteva luni ne despart de Unirea Principatelor Române, întâiul rezultat al contactului generațiilor dela 1830—1850 cu ideile franceze. Acesta va fi numai un preludiv al cărui epilog va trebui așteptat până în 1918, efect îndepărtat al misticei naționale create în România pe la 1848, pentru care se cuvine să-i aducem omagii Franței, de la care ne-a venit această forță regeneratoare.

Traducere autorizată pentru *Darul Vremii*
de OLIMPIU BOIȚOȘ

Rar,

*rar vr'un gând de'mi înflorește'n minte!
O toamnă grea mi-a 'ngălbenit simțirea
Și cerul ei mi-a 'nnegurat privirea; —
E noapte 'n urmă, — fulgeră 'naintea...*

*Și totuși, îndărătnic și 'ncordat,
Cum nici odată n'am crezut să fiu,
La țința mea dintâi s'ajung mă zbat, —
Dar drumul mă sleiește... și-i târziu...*

La țința mea dintâi!... Ce vis!

Avântul

*Nu mă mai poartă prin azur senin,
M'a 'nlănțuit, de neînvins, pământul, —
Și gura lui mă cere în declin...*

*Tremurător, bătut de aspre vânturi,
Cu fiecare clipă veștejesc,
Și suspinând aceste triste cânturi,
Nu știu de am murit, sau de trăesc...*

VASILE AL. GEORGE

** Cităm această scrisoare din lucrarea dlui Ion Breazu: *Edgar Quinet et les Roumains* (Mélanges de l'Ecole Roumaine en France, 1927, Paris, chez Gamber). Se găsesc acolo unele amănunte care pot lumina mai bine subiectul din care noi am evocat numai câteva aspecte. — (N. Aut.).

Dimineață de primăvară

*Atâta cer a curs pe câmp azi-noapte,
Că peste ramuri atârna în zori
Argint din matca drumului de lapte
Și stele izvorau pe câmp din flori.*

*Iar când a prins plugarul să răstoarne,
O brazdă grea din plug 'nfipt în delniși,
Un corn vărsa mireasmă din cădelniși
Și boii albi strângeau tot ceru 'n coarne.*

*Pe coasta cu năstrăpi în flori de spânz
O ciocârlie strânge stropi de soare
Să-i verse 'n pliscul puilor flămânzi
Din cuibul strâmt ca un căuș de floare.*

*Cu gâtu 'ncins în limbi de clopoșele,
Cu glasul ca un clopoșel de-argint,
Plâng mieii 'n dorul ogorului sfânt
În darn cerșind nectarul prin smicele.*

*Ci eu m' aplec pe țarină s'aud
Cum tae 'n țără grâul încolțit
Și bruşul de sub tâmpla mea e ud
De aurul vărsat din răsărit...*

*Mă simt crescând în holde ce răsare...
Imi prind un miel sub vișinii 'nfrunziți,
Cât mugurii cornișelor prin miși
Și — aștept să vină solul alb din zare.*

EMIL GIURGIUCA

Fructul oprit

Simțea nu numai sfială, ci și un fel de teamă, ca o descurajare, să-și revadă locurile copilăriei. Prilejuri i s'au dat destule, ba adeseori a fost chiar rugat de către rudeniile ră-mase în saf „să le facă cinstea“, când la un botez, când la o înmormântare sau la un os-păt. Orășelul în care trăgea din greu în slujba lui, nu era departe. Ci, decâteori s'a crezut hotărît să meargă, îl cuprindea un fel de descurajare neînțeleasă. Nu era încă așa de bătrân încât să-i pese de greutățile drumului. Cheltuiala era puțină. Iși dădea seama că altceva îl oprește, părea un fel de regret nu după ce părăsise, ci după ce-l aștepta acasă. Senzația era însă nelămurită. Atât știa: nu doria să-și revadă locurile copilăriei, și se mira însuși de aceasta ciudată stare sufletească ce-l copleșea în pragul fiecărei hotărâri.

Dar cu prilejul unei cununii nu putu scăpa. Era o nuntă în familia unui frate. Tot drumul fusese robul descurajării cu care plecase din oraș, și-i păru rău că s'a lăsat îndu-plecat.

Ajuns în ograda părintească, acum în stăpânirea fratelui celui mai mic, cel cu nunta, melancolia îi crescuse: simțea o ciudată sfială să coboare din căruță și să calce pământul pă-rintesc. Numai în cerdac, pe-o clipă, simți un fior cald, păli, și avu senzația că-i din nou băiat de liceu, sosit în vacanță. Aceeași ploaie de clopoței la caii cari își scuturau capetele la sfârșit pe drum, același miros de fân proaspăt, — era pe la sfârșitul lui Iunie, — și ace-lași zîmbet de biruință în fața slugii, care venia în urma lui cu bagajul.

Dar tristețea reveni, îl copleși în grabă, cât ce intră în casă. Era greu la vorbă, își simțea fața pământie, și-i era silă de sine însuși. Ce vor gândi rudeniile de mușenia lui și de neplăcerea pe care nu și-o putea ascunde din față, din priviri? Mai bine nu ar fi venit?

Scăpăta soarele când se putu descurca dintre rudeni. Se strecură în grădină să fie singur. Îi era ciudă pe sine însuși. Ce om era el? Nu putea să-și poruncească un strop de voe bună?

Dar în grădină nu se simți singur. Deși se mișca greoiu, — avea senzația că cresc, în aceeași clipă, rădăcini din pământ și din sine însuși, se impletesc și el e nevoit să le rupă la fiecare pas, — ajunse la gard, trecu pârlezul care era în același loc ca și înainte cu treizeci de ani, și apucă pe cărarușa știută, care ducea la râu. Simțea nevoia de a fi cât mai departe de casa părintească.

De-odată simți o adiere prietenească pe umăr. Se opri mirat, privi înapoi în jur: nu era nimeni. Porni din nou și, cum se strecura pe sub crini, simți aceeași atingere mângâ-itoare: văzu cu uimire că o creangă de crin îl mângâiase. Și mai văzu că toți crinii, toate salciile din jurul lui se uitau la el cu prietenie și cuminți. Tot așa îl priveau și ciorile și co-țofenele din inserarea ce cobora în ramuri. Cu duioșie se uitau la el și lanurile neclintite de grâu, părunse de-o înțelepciune ce părea că izvoarește din inima pământului.

Îi păru acum că mii de brațe se întind către el, prietenoase, mângâitoare, că-i strecură în trup o dulceață ocrolitoare, și că glasuri îl chiamă de pretutindenea. Ascultă înflorat, mergea încet, cu sfială să nu se atingă de nimeni, să nu supere pe nimeni, și zîmbea în neștiere.

Subt țărnelul străjuit de răchite se auzia clipocitul lin al râului. Il zări luminând prin-tre crengi, și un surâs de copil i se așeză pe față, în ochi, iluminându-l.

Murmurul necurmat al râului; zumzetul găngănilor din văzduh, din iarbă, din umbra salciilor; fâșăitul paserilor mari de apă în zborul lor încet; șoaptele inserării cari adiau de pretutindeni, — totul îi era așa de cunoscut, ca și când nici odată nu s'ar fi depărtat din aceste locuri.

Se oprise lângă plopul uriaș subt care zăcărise de-atâtea ori în copilăria lui. Și ca și

când din plopul care sfredelia albastrul cerului s'ar fi coborât o putere mare și l'ar fi luat în brațe, nu se mai putu împotrivi, și se lăsă în iarba moale și rară.

I se păru acum că nu a șezut pe pământ, ci că s'a cufundat în vecinicie. Din toate părțile îl încunjura, iar viața lui o văzu de=odată nespuse de pusie și fără de înțeles. Părea că n'a mai rămas nimic din cunoștințele lui, din casa, din slujba, din viața lui de treizeci de ani petrecută departe de aici. Totul fusese zădărnice și deșertăciune. Munca noastră, viața noastră, ursita noastră iat'o: să ne cufundăm în ea, să nu ne clintim din ea, din ne-pătrunsa pace.

Cum stătea răsturnat în iarba moale, avu senzația că se împrăstie, că se face una cu pământul, cu văzduhul, cu firea întreagă. Într'un fel de semiconștiință simțea cum crește, cât e de mare, de bun, ca tot ce=l încunjura și=i șoptea cu glasuri aeeva, cufundându=l și mai mult în unica viață a naturii. Era ceva din fluidul imaterial ce=i străbătea și=i inunda ființa când, în anii copilăriei trecea pe=aici mirându=se de lume și viață ca într'un vis.

Într'o clipă simți plăcerea supremă: îi păru că înțepenește subț plopul uriaș, și din el crește iarbă, cresc spice de grâu și flori sălbatice, și lujeri fineri de răchită. În barbă i se împiedică gângăniile și cântă grierul. Luna'l luminează ca căpița de fân alături, se hodieșc pe el ciorile și țârcile.

Senzația fu atât de puternică încât deși=l pișcau țințarii nu cuteza să miște mâna, încredințat că=i prinsă între rădăcinile răchitelor ce=au crescut din ea, peste ea, și că nu o poate mișca.

Dar o amintire din copilărie îl trezi de=odată din visarea lui; aici, subț plopul acesta, i=a murit un miel într'o primăvară. Era crud, numai din ziua aceea, și dăduse o lapoviță cu crivăț.

Și amintirile, ținute până acum departe de către neînțeleasa lui măhnire, îl copleșiră acum. Și ele îi luminară nu numai locurile acestea pe unde umbla în copilărie cu oile, ci și casa și ograda părintească, grădina, toate lucrurile și pe toți oamenii de odinioară. Îi văzui pe toți în lumina cea de atunci, oameni cari de mult dorm subț glie, lucruri cari demult au putrezit.

„Ciudat lucru“, își zise el după ce se desfăță destul în amintirile și icoanele trecutului. Atunci din toate înfățișerile naturii nu celegeam decât miere, lumină și căldură, iar azi... descurajare! Din energia sorbită de mine pe aceste plaiuri am cheltuit o viață întreagă. Iar azi nu mai culeg nici un picur de miere, nici o putere nouă. Și totuși, natura e îngrozitor de aceeași. Azi însă îmi vorbește într'altă limbă! În copilărie mă făcea să zburd și să chiuesc de bucurie. Azi mă îndeamnă nu numai la odihnă și pace, ci la o destrămare a ființei mele.

Se ridică de=odată, șezu în iarbă, cu mâinile înfipite în pământ, speriat de gândul luminos ce=i fășni în cap: „Azi natura=mi arată amara deșertăciune a vieții omenești. Ea e vecinică, iar frământarea noastră o deșertăciune ce trece... Da, asta e! Asta trebuie să fie! De=aceea m'am temut eu instinctiv să=mi revăd locurile copilăriei. Presimțeam ce=mi va spune la vârsta de cincizeci de ani, natura. Ea mă îndeamnă să crească peste mine iarba și răchitele, mă chiamă după o zdroabă zadarnică la pace... Dar eu am încă de luptat, tot pentru deșertăciuni, căci toate ale noastre trec ca și când n'ar fi fost. Și totuși trebuie să lupt încă. Ea mă chiamă de=acum la pacea ce va veni numai la sfârșitul luptei. Da! Aici e izvorul descurajării pe care o simțeam de câteori voiam să=mi revăd locul natal! Da, cu în=demnul de azi al naturii, nu mai pot lupta ce am încă de făcut. Conștiința deșertăciunii îngenunchiază voința. Și eu nu voiesc! Eu am încă de luptat!

Voința lui conștiință fu mai tare decât chemările din jurul său. Se ridică de subț plop și porni spre casă. Nu mai ascultă nici o șoptă din jurul său. Cunoscând izvorul răului din el, putu fi vesel la nuntă...

Ci, cât mai trăi lupta lui avu un gust amar. Gustase, înainte de vreme, din fructul cel oprit.

I. AGĂRBICEANU

Vedenie în apă de râu...

La margini de râuri, la margini de râuri,
Pe Someș, pe Olt sau pe Mureș:
...Buciume, goarne, fluere, chiote
În neadormitul pădurilor iureș...

Holde 'nspicate se 'mbracă 'n albastru,
Muzici de greeri spun lumii norocul,
Apele fug sdrumicate și oacheșe,
Stelele=și schimbă lumina și locul...

Purtându=și cu grije osânda în spate,
Din cine știe ce leat al zidirii,
Moșnegii cu cârje în palmele aspre — Cluj
Cu frunți miruite de soare: martirii!

Fetele: trupuri aprinse și fragede,
Calde neliniști de căprioare,
Cu mijlocul, mersul și zâmbetul lor
Par tot atâtea Sfinte Fecioare.

Însă bărbații cu unelte pe umeri,
Când se apropie încet de maluri,
Văd umbre pe apă, vedenii în apă
Par'că Isus umblă desculț pe valuri...!

TEODOR MURĂȘANU

Un acuzat zâmbi...

(Urmare.)

Doctorul avu o ezitare emoțională. Cuvintele maiorului se pierduseră prinse în liniștea înserării, ca rugăciunea unei trompete în luciul de metal al amurgului, stăpânind clipa. Se desmetici însă repede. Avea să răspundă imediat, precis și elegant, ca într-o provocare și fără să compromită cu efecte momentane, rigoarea științifică și disciplina bunului simț, să dea dovadă totuși, de originalitate în gândire și de suplețe în judecată.

— Maiorule, începu el, explicația Dumitale, concepută în spirit freudian, conține totuși un crez original... Și asta îmi face plăcere... Nu pot suporta șablonul, când ne ridi- căm deasupra cerințelor practice imediate. Ai dus speculația până la limitele inconștientului și ai ajuns la valori, pe care mintea mea, ce trăiește prin simțuri și aparate de precizie, nu le poate aprecia... Înțelegi deci, pentruce spiritul meu critic refuză de a primi în bloc, o teorie, — ce-i drept — cu mare succes literar de actualitate, dar fără un temei înde- ajuns de pozitiv, după cum sunt oprit de scrupule lesne de înțeles, de a o arunca, fie din ignoranță, fie din comodă atitudine de indolență... Eu sunt eclectic și dacă nu pot pricepe „inconștientul“ în sensul lui Freud și nu pot admite pansexualismul lui, sunt forțat însă să mă opresc la elementul de constrângere socială, sub puterea căruia se elaboreaza acea cen- zură, care de fapt se confundă cu voința... Explicația mea, deci de aici începe...

Făcu o pauză și apoi prin acea trebuință instinctivă a artificulul oratoric, frânse de- monstrația:

— Ai observat, Maiorule, că în mijlocul pledoariei, acuzatul a zâmbit.

Maiorul se opri din mers, parcă să priceapă mai bine.

— Da... Ei și?

Doctorul, plăcut surexcitat de succesul unui prim efect, prins chiar în vraja lui, îl speculă prelungind misterul.

— Aci e cheie demonstrațiunii...

Și făcu, uitând de estetica lui științifică, bazată pe severitatea locului comun, o nouă pauză, să suscite până la paroxism curiozitatea partenerului său. Devenise și el un teoretic- cian discursiv, în luxul unei discuțiuni fără sancțiuni practice și orgoliul unei explicațiuni originale și frumos expuse, îl cucerise.

— Acest răs, involuntar scăpat, continuă el, este pentru mine o probă neîndoioasă. De bună seamă, crima lui apare ca termenul ultim al unei forțe cu evoluție fatală... Care este acea forță?... Ne-a demonstrat-o el, în ședință, cu răsul lui sinistru, placat între cele două țării morale, ce aveau să-l nimiciască, cea a conștiinței lui și cea a opiniei publice... Și eu îi cunosc, vieța ca și Dumneata, dar din ea nu citez decât o singură caracteris- tică: omul nostru în război a fost erou!... Atât... Incolo tot e pleavă, întrucât nu răs- punde acestui interes de demonstrare...

Se înverșunase acum vorbind, dar nu lua seama.

— Da, afirmă el cu tărie... Dacă ar trebui să răspund cinstit la întrebarea: pentru ce a omorît acest om? — atunci fără nici o ezitare ași putea, nu să răspund, ci să țip, atât sunt de convins: a omorît fiindcă a fost erou!...

Maiorul aproba blajin:

— Desigur, desigur... războiul este școala măcelului...

— Nu, Maiorule, nu așa, ripostă cu aprinderea doctorul. Nu elementul „omuci- dere“ i-a fost fatal, ci celălalt cu mult mai grav, mai impetuos, elementul „eroism“... Dar

să-l lăsăm deocamdată laoparte... Ne vom întorce imediat... Să trecem la amănunțirea întâmplării...

Redevenise liniștit. Iși dăduse seama că sinceritatea lui păgubise unei fînute demne, și se feria tot din cumpătare — ca furat de sentiment — să alunece în declamațiune. Incepu, ca reacțiune, să expună faptele pe îndelete, liniștit și metodic, și explicându-le căpăta neîndeplinirea unui apărător de judecatorie rurală:

— În ziua de întâi August, plutonierul Horbotă, împotriva ordinelor superioare, se duce la o serbare muncitorească. Acest act de nesupunere se poate descompune astfel: întâi într'un gest de bravadă, al doilea într'unul de șantaj... Imediat ne vom întreba: șantaj?... Împotriva cui?... Ei bine, da! Șantaj împotriva societății!... Raționamentul lui, aproape inconștient a fost următorul: eu erou fiind, tu, societate trebuie să-mi recunoști mie, drepturi altele decât celorlalți mulți și obscuri... A fost, nu o provocare, ci un șantaj, căci îndrăznia să silească, sub amenințare, colectivitatea să-i recunoască favoruri ilicite...

— Dar s'a îmbrăcat civil, îl întrerupse maiorul și continuă imediat:

— S'a ascuns deci... Unde-i provocarea?... Unde-i elementul de zmulgere prin terorizare?...

Doctorul parcă aștepta întreruperea, căci avea răspuns pregătit.

— S'a deghizat din falsă smerenie... Îndrăzneala lui avea nevoie de o justificare față de el, față de spiritul și educația lui militară... Civil și-a liniștit scrupulele...

Maiorul avu un gest de nedumerire. Doctorul nu luă seama.

— Și acum mai departe... Merge în parc, se întâlnește cu câțiva prieteni, nu muncitori... Este descoperit și legitimat de căpitan, față de care, el are o atitudine de tot supusă: se roagă, se smerește... E important de remarcat această postură... Iși satisface și aci printr'un act de supunere, clocotul bravadei... Urmează refuzul implacabil al căpitanului... Fuge atunci, se îmbracă militar și nu uită să-și pună pe piept decorațiile de război... Observează bine gradația efectelor... Mai mult!... Înainte de a părăsi casa, notează pe calendar, parcă în dinadinsul și intuiția unei fapte eroice, acele cuvinte de tot caracteristice, smerite și declamatorii totdeauna, notațiuni de cinematograf sau de roman mediocru: „Mor pentru dreptate. Căpitanul răspunde cu viața lui"... cuvinte, care trebuiau în proasta lui judecată, să cadă cu efect de deznădejde eroică... Încă ceva... Emoționat, își ia rămas bun de la ordonanță, ca un viteaz înaintea luptei, într'un avânt de largă indulgență... Și se înapoiază la locul crimei, prins ca o marionetă, în sforile piesei ce trebuie să o joace...

— Atunci a omorât... întrerupse maiorul.

Doctorul răspunse imediat, de data aceasta de tot natural, fără nici o poză, fără nici un gând ascuns. Un sentiment de milă în favoarea acuzatului, îi răscolise gândirea scoasă din convingențele judecății comune.

— A omorât din dorință de a fi erou, din vanitate... Trebuia să se expună, trebuia să fie iar în văzul tuturor el, plutonierul Horbotă, pe care lumea ingrată și nepăsătoare, îl străvia cu atitudinea ei de indiferență... Așa se explică absurditatea crimei... Voința noastră e vrerea societății și vanitatea e mijlocul prin care ea implică unuia și aceluiași individ, când fapta bună, când crima. De altfel chiar și Dumneata, motivând crima prin deceptiunea insului, lipsit de orgoliul durerii, jignit prin urmare în raționamentul său intim, îmi dai mie dreptate. Și ca să termin ca și Dumneata prin adevărul unui paradox, îți pot mărturisi cu toată convingerea că întâmplarea se putea termina favorabil acuzatului, tot printr'o crimă...

— Cum asta, Doctore?

— Dacă muncitorii, cum era vorba, atacau armata, dacă întâmplător căpitanul ar fi fost într'o situațiune critică, plutonierul, fără nici o ezitare, ar fi sărit, ar fi luptat, ar fi omorât, apărându-și superiorul...

— Atunci...

— Spre nenorocul lui a fost liniște... Vezi, Maiorule, cât suntem de slabi față de puterea împrejurărilor... Poate omul nostru s'a dus cu intenții nebănuite de eroism, de frumos, de avânt... S'a dus să apere onoarea armatei și a superiorului... și s'a întors în lanțuri de ocnaș...

Vorbind, doctorul se emoționase, Apoi tăcu și tăcu și maiorul. Mergeau acum unul lângă altul, fiecare pentru el, ca doi solitari nepricepuți, în bogăția de freamăt, de vis și de mister a amurgului.

Din apusul colorat nefiresc, în lumini atât de tari și de schimbătoare, parcă artificial

nu rămăsese decât o bandă gălbuie abia zărită, ca o centură de alamă, întărind în pământ, bolta de fier a văzduhului. Tăcerea se lăsa ca o taină a firii, din susurul câmpiei și umbrele nopții, din vuietul îndepărtat al orașului și mai cu seamă parcă din copleșirea sufletelor...

Când auzi vorbă, doctorul avu un tresalt supărător. Își indulcise simțirea cu această stare neobișnuită.

— Și totuși, Dumneata altcum, printr'o cale de ocol, îmi dai mie dreptate, Doctore...

Maiorul luase acum inițiativa discuției. Doctorul aproape obosit, răspunse într'o doară:

— Cum, Maiorule?...

— Da, Doctore!... Să examinăm concluzia Dumitale... Atunci acest om a lovit, nu fiindcă inconștientul lui încărcat, cerea o ușurare, ci ca să pună în valoare surplusul unui eu hipertrofiat... Dar acest eu hipertrofiat e social, nu organic, dacă am înțeles bine...

— Exact!

Maiorul schiță un zâmbet, ca față de cineva, care se contrazice evident. Dar se rețină, căci luă seama că nu se cădea, și această reținere dete vorbeii sale și mai multă blândețe.

— Dar vanitatea ce e, Doctore?...

Doctorul încercă să-l oprească:

— Mergi prea departe, Maiorule... Ar fi să răscolim adâncurile cu neputință de pătruns, ale ființei noastre...

Maiorul îi ripostă liniștit, dar hotărît:

— Nu, Doctore!... Ceiace numim noi în mod obișnuit vanitate, nu e altceva decât manifestarea socială a aceluiaș instinct, care de fapt conduce întreaga noastră afectivitate. Amorul, dacă rămâne organic și nu se socializa, n'avea nevoie de această făjarnicie neroadă, mai potrivit zis, de acest „bluff”... Dar vezi bine, ne-am subțiat... Bravura, care de fapt trebuie să ne dea temela, a devenit un element moral... Vanitosul, Doctore, e un amoretz... Un amoretz stupid și caraghios, care în desfășurarea personalității lui, lucrează parcă ar vrea să aducă în haremul sufletului său, toate femeile pământului... Știi de ce?... Pentrucă e un nesatisfăcut. În el pulsează adevărul procreațiunii libere, anarhice și comuniste a animalului, interesat de menținerea și progresul speței... Și o duce astfel multă vreme, până când bătrânețea sau accidentul unui amor platonice, îi copleșește și-i înfrânează pornirea... Să revenim acum la omul nostru...

— Nu, Maiorule, îl întrerupsese vehement doctorul...

Își recăpătase deodată vigoarea polemică, izbit de îndrăzneala de cugetare a maiorului,

— E un punct de principiu, asupra căruia nu suntem de acord... E cel al amorului... Oricât de vechi, totuși în evoluția animalului, el este târziu, de tot târziu... Dragostea e un lux... Instinctul genetic a fost la începutul începutului, tot atât de indiferent ca și mișcarea... Este oare o voluptate a-ți mișca brațul?... De bunăseamă, nu!... Și totuși, mișcarea e vieța!... Vanitatea este un element social, suntem de acord... Dar, nu în iubire, s'o încadrăm... Nu!... Ci în acel instinct, cu mult anterior amorului, ce ne împinge la desăvârșirea ființei noastre, mai exact spus, la ocupare pentru fiecare din noi, a unui spațiu cât mai întins în spațiul cel mare al universului, totuși de o capacitate mărginită... Care este acest instinct... De bunăseamă nu-l putem prinde... Filozofii au găsit expresiuni pe cât de sonore, pe atât de neadequate: voință, ideie, elan vital... De fapt el se confundă, după părerea mea, în infinitul timpului, cu mișcarea... Vanitatea este echivalentul social al mișcării... Ea ne împinge la desăvârșirea eului nostru... Dar în acest progres, individul ascultă de un interes, ce nu-i al lui... Și de aci conflictul... Dacă n'a fost în stare să-și priceapă mijloacele sau să și le dozeze, s'a prăbușit!... Sărmanul Horbotă!... A fost, pentru ceiace a vrut el să fie, prea slab... Și această slăbiciune i-a dat puteri de criminal...

Tăcură, căci se apropiau de copacul blestemat și gheburile lui se profilau în amurgul întunecat, fantastic și sinistru, ca pârghiile unei spânzurători. Instinctiv, amândoi îl ocoliră și printr'o potecă tăiată în câmp, fură în șosea, lăsând în urmă, parcă înfricoșaji, copacul. Nici unul nu mai vorbea, dar fiecare își urmăria în minte șirul raționamentului și simția că și celălalt face la fel. În depărtare, începură să se zărească luminele felinarelor și aceasta îi bucură. Vieța prizăria cu notele ei zglobii, tăcerea profundă a meditației.

Maiorul prinse cel dintâi, gândul acesta nou.

— Și totuși, Doctore, să recunoaștem cinstit... în condamnarea lui Horbotă, găsim un sentiment de mare satisfacție...

Dar se întrerupsese. Văzuse la o cofitură a șoselei, trăsura regimentului. Căii veniau în

trap inbuiestrat, ca de plimbare. Dar în dreptul unei rotunde mărginașe, trăsura se opri. Din ea scobori colonelul Ciupagea. El dăte ordin vizitiului să tragă laoparte din drumul cel mare și apoi o luă pe șosea, ca un om ce vrea să fie singur și graba i-ar turbura puțința de a simți singurătatea. Trecând pe lângă cei doi cunoscuți, le răspunse indiferent la salut.

— E obosit tare, observă doctorul. Ai văzut pe trupul lui de vlăjgan ce figură lăbărțată...

Maiorul clătină amar din cap. Singurătatea voită a colonelului îi părea de tot tragică, în decorul înunecat al înserării.

— Nu-ți poți închipui, Doctore, câte durere se ascunde în această plimbare!..

Doctorul era nedumerit.

— Da, Doctore... Colonelul este și el un om nefericit... Foarte nefericit!... Gân-dește-te puțin... Copilul lui poartă în suflet dinamismul tuturor ficăloșiilor... A fost eliminat din școli pentru falsificare de acte și hoție... Azi trăiește răzvrătit, într'o casă de prostituție din București... Și mâine, cine știe?... Ca pe Horbotă îl vei vedea între santinele...

Doctorul se întoarse, ca să privească spre colonel. În depărtare, pomul fatal se profila pe umbra cocoloșită a omului, atât de tare și atât de nefericit, ca o imensă ghiară ce se întinde pe o pradă.

— Uite, Doctore, ... privește colo și înțelege adevărul spuselor mele... Azi, când va fi fost citită condamnarea, în locul lui Horbotă, o fi avut imaginea propriului său copil... Și acum merge acolo, nu în altă parte, ci la pom, ... ca un preot conștient, care în altar cere îndurarea oamenilor, nu lui Dumnezeu... Așa și el acum, poate se roagă de iertare și lui Horbotă, condamnatul de acum câteva ore, și propriului său copil, condamnatul de cândva...

Se întoarse să-și continue drumul. Doctorul voia cu totdinadinsul să-și recapete puterile raționalismului său superb. În dorința unei explicațiuni originale, se înversunase, făcuse concesii sentimentale și asta credea el că nu-i șade bine. Se apropia ora despărțirii și trebuia să lase partenerului său impresie de vigoare sufletească și de temperament rece. Se smuci parcă forțat din vraja convorbirii, cu o glumă.

— Ești prea sentimental, Maiorule... Orișice explicație bazată pe sentiment, cade în poezie...

Dar Maiorul nu-i dăte răgaz:

— Și încă o întrebare... Pentruce ne-am întâlnit azi, tocmai azi, toți trei aici, la drumul ce merge la locul crimei...

Doctorul, mirat de întrebare, nu răspunse. Maiorul insistă.

— Știi de ce...

— Nu!...

— Explicația mea e în cadrul spuselor Dumitale, Doctore... Ne-am întâlnit toți trei fiindcă toți trei în inconștientul nostru, avem remușcări...

Doctorul izbucni într'un râs zgomotos, artificial hohotit.

— Din partea mea, Maiorule, fii liniștit... Nimic!...

Voia să fie tare și afecta cinismul:

— Remușcări, Maiorule?... Asta nu există... Cel mult îl pot onora cu o explicație... Atât!... Dar remușcări?... Și pentruce remușcări?...

— Ai spus Dumneata adineaori, Doctore... Noi trei reprezentăm societatea. Alături de natura conștientă în inconștienta ei, noi trei, zi de zi și faptă de faptă, i-am înarmat mâna... În ura lui au fremurat și picuri din ura noastră... Și când el a pus mâna pe trăgaci, de bunăseamă și degetele noastre s'au crispat, în deliciul cel mare al răzbunării... Ca și pe criminalii obsedați de locul crimei, așa și pe noi ne chiamă pomul cocoșat...

Ajunseseră la rotunda șoselei, care era și stație de autobuse. Lumea se imbulzia la mașini, zgomotoasă și clevețitoare, căci prinși de farmecul zilei, oamenii întârziaseră de acasă. Cei doi prieteni abia găsiră loc. Tot timpul drumului nu le fu cu puțință, să rostească o vorbă. Mașina îi lăsă la cafeneaua din centrul orașului. Luminele aprinse din belșug, ispițitoare și provocatoare de avânt și succes, zgândăriră din nou în doctor, dorul agresiv, de polemică. Voia cu orice preț să-și infunde partenerul într'o contradicție sau absurditate.

— Ce faci, Maiorule?

— Rămân aici... Dar Dumneata?...

— Trebuie să merg acasă.

Maiorul întinse mâna.

— Nu, răspunse doctorul, încă o întrebare...

— Mă rog...

— Maiorule, am filozofat destul... Am edificat teorii, am rostit vrute și nevrute...

Și ai apărut pe Horbotă, de bună seamă, cu mai multă pasiune de cât ai fi putut pune la proces. Să trecem acum la realitatea crudă... Presupunem că Dumnezeua erai judecător și trebuia să dai sentința... Ce făceai...

— Pușcăria, răspunse indiferent maiorul.

Doctorul se repezi, victorios:

— Vezi.

— Da, continuă de tot liniștit maiorul, pușcăria pe vicață... și dacă era posibil, eșafodul...

— Cred că observi contrazicerea... Toată vorba noastră de astăzi și mai cu seamă a

Dumitale a echivalat cu o apărare... Spre marele noroc al omenirei, convingența realității ne scoate din farsa speculațiunii pure...

— Nu, Doctore, te pui pe temei greșit... Explicația n'are nimic a face cu sancțiunea...

Cele două valori merg pe linii paralele, nu incidente... Nici când sancțiunea n'a fost influențată de explicație și nici nu trebuie...

— Atunci în condamnarea unui vinovat, ce element prezidă?

— Unul singur: răzbunarea!...

Fu atât de neașteptat și tare răspunsul, încât doctorul, aproape buimac, scăpă jocul riposteii. Maiorul conțină serios:

— Omul poate ierta, societatea nu!... Căci societatea nu e o asociație de oameni, menită să asigure buna stare a membrilor ei componenți, ci un organism născut prin forțe, nouă necunoscute, nici decum din vrerea sau conștiința noastră, cu gândurile, interesele și vicia ei aparte... Ca și procrearea, ea este o forță oarbă... și diferă doar ca mijloc de realizare — procreația alegând plăcerea, iar societatea răzbunarea... Da, Doctore, omul poate ierta, societatea, nu!... Dacă nu s'ar răzbuna, ea ar deveni element conștient și ca atare și-ar pierde sensul propriei ei existențe... Ori asta nu se poate...

Se opri din vorbă. Pe lângă ei trecuse o femeie și în trecăt le aruncase priviri insistente. Era o lucrătoare cu apucături de cocotă, ordinar fardată, îmbrăcată sărăcăcios, cu iluzii de cochetă. Femeia mergea încet și din când în când întorcea capul. Maiorul parcă înebunit, curmă vorba de tot, întinse mâna doctorului și grăbit se luă după ea...

Fine.

VICTOR PAPILIAN

Plouă...

*Plouă 'ntr'una, plouă mult,
Rece, des, pe străzi, pe case,
Frigul morții intră 'n oase...*

*Plânge ploaia... O ascult...
Pomii gem munciți de vânt,
Plânsete ca de mormânt
Cresc, s'amestecă... Tumult...*

Singur... Trist. Trăesc. Ascult...

VASILE AL-GEORGE

Aprilie

Văzduhu 'ntreg e plin de chior
Și de lumini scânteietoare,
Coboară îngerii din ceruri
S'asculte murmur de izvoare.

Și-așterne câmpul pentru oaspeți
Covoarele încondeiate,
Iar crângul, lunca și poiana
Se 'mbracă 'n flori imaculate.

Pe lanuri, berzele venite
Din depărtate țări străine,
Se 'nalță 'n cataligi s'admire
Minunea zărilor senine.

Din baltă, scot trufașe capul
Stufișuri cu tăiș de săbii,
In colbul drumului se scaldă
A ploaie, gloatele de vrăbii.

Iar ciocârlile 'mbătate
De-al primăverii sfânt mister
Cu îngerii, pe scara=albastră
In zbor se avântă către cer.

Divina comedia

Cântul III.

Prin mine treci în jalnica cetate,
Prin mine treci în veșnica durere
Prin mine treci la lumi, pierzării date.

Dreptatea a mișcat pe Creator.
Făcutu-m'a divina Lui putere,
Suprema 'nfelepciune, întâiul dor.

Naintea mea n'au fost fapte — aflați —
Decât fapte eterne, și-s eternă:
Lăsați orice nădejdi, voi ce intrați!

Aceste vorbe scrise 'n negru stins
Le-am fost văzut pe 'naltul unei porți;
— „Maiestre“, am zis, „mă tem de-al lor cuprins“.

Iar el mă dumeri dintâia oară:
— „Să lași de=oparte, aci, orice 'ndoială
Și orice slăbiciune, aci, să moară.

„Căci am venit la locul suferinții,
Unde=ai să vezi pe neamul dat durerii,
Ce=a fost pierdut și bunul scump al minții“.

Și mâna lui pe mâna mea punând
Cu chip senin ce=mi dete 'ncurajare,
M'a fost condus în cele=ascunse. Când

Suspine, bocet mare, plâns de sânge
Sub cerul fără stele răsunară, —
Că dintru'ntâi am început a plânge.

Traducere de CONST. Z. BUZDUGAN

Probleme de istoria artelor în Ardeal

În Ardealul de după unire, problemele de istoria artelor s'au pus în mod natural, aproape dela sine. A fost necesar însă față de numeroasele necesități ce ni s'au prezentat a fixa ordinea urgenței lor și importanța ce o au pentru viitor. Statul din punctul său de vedere a înființat în Ardeal o catedră și un seminar de istoria artelor la Universitate, un inspectorat al muzeelor și unul al artelor, o comisiune a monumentelor istorice, o școală de arte frumoase, desigur mari realizări în timpul relativ scurt de zece ani, față de inexistența lor în Ardealul de înainte de unire. Instituțiile acestea, create de stat, au contribuit în mod însemnat la cunoașterea mai bună a trecutului artistic și la formarea unei clase de cunoscători ai artei. Acela, care a cunoscut publicul nostru românesc din Ardeal înainte de unire, poate judeca înaintarea considerabilă ce a făcut-o el în atitudinea lui față de arta plastică în pretențiile lui artistice, cât și în calitatea sa de consumator de artă. Intrași în locuința claselor conducătoare, la mulți veți găsi mobile antice, covoare orientale, picturi de valoare. Pe când înainte de 1919 numai la episcopi și la 2—3 familii mari putea fi vorba de așa-ceva. Ridicarea materială, ridicarea la situația de națiune dominantă, iubirea luxului, gustu artistic al poporului nostru, instituțiile amintite, inițiativa particulară și desigur și influența străină, toate au contribuit la aceasta nouă atitudine a publicului nostru ardelean față de artă.

Dar nu numai priceperea și pretențiile artistice au crescut la Românii ardeleni în ultimii zece ani, ci și cunoașterea trecutului artistic a progresat. Față de puținele albumuri de broderii și lucrări în lemn, față de notițele răzlețe privitoare la monumentele noastre din trecut, azi vedem mai clar, mai exact, mai multilateral problema istoriei artei românești din Ardeal și noi domenii ni-s'au deschis: bisericile de lemn, monumentele bisericesti din material solid, arta sec. XIX-lea. etc. S'a schimbat și nivelul publicațiilor asupra artei în Ardeal. În comparație cu caracterul adeseori diletant al scriitorilor noștri de altă specialitate din trecut, azi avem în Transilvania lucrări științifice asupra artei noastre, azi avem istorici de artă, oameni cari au cunoscut la fața locului monumentele și muzeele mari apusene, specialiști pentru care istoria artelor nu este un câmp de încercare diletantă, ocazională, ci o preocupare continuă, îndelungată.

În broșura mea „Rolul istoricului de artă română în Transilvania“ apărută în 1924 am fixat ca puncte principale ale activității următoarele: 1. Inventarierea monumentelor de artă imobile și în legătură cu aceasta revendicarea arhivei monumentelor ardeleni dela Comisiunea monumentelor istorice din Budapesta. 2. Inventarierea monumentelor mobile din Ardeal, fie că se găsesc pe teritoriul Ardealului ori în străinătate (în primul rând în Ungaria și Austria). 3. Prepararea lucrărilor pentru revendicarea comorilor de artă ardeleană aflătoare la muzeele din Viena și Budapesta. 4. Studii monografice. 5. Sinteza bibliografică. Am argumentat în această broșură, pentru ce sunt necesare și urgente aceste lucrări, de aceea nu mai insist asupra acestui punct. La acestea se adaugă problemele speciale în învățământul

teoretic și practic al artelor, în administrarea artelor, apoi popularizarea și propaganda în străinătate.

Este bine, ca acum după șase ani dela fixarea acestui program să ne întrebăm ce s'a realizat și ce mai avem de realizat? Să luăm mai întâi cele realizate. 1. Sinteza bibliografică a fost publicată. 2. Prepararea lucrărilor pentru revendicările noastre artistice s'a făcut prin editarea unei lucrări asupra acestui subiect. O parte a comorilor ardelene din Budapesta a fost adusă în Ardeal, o altă parte așteaptă revendicarea ei. 3. Studiile monografice s'au început, au apărut mai multe pân'acum. 4. Numeroasele recenzii apărute asupra lor în străinătate, rezumatele monografiilor în limbi mondiale, trimiterea monografiilor ca exemplare de schimb la toate instituțiile competente din străinătate, apoi conferințele și articolele de revistă asupra artei ardelene în străinătate. 5. Popularizarea artei ardelene a fost asemenea îmbrățișată prin conferințele Extensiunii universitare, prin articole și alte publicații. Toată această activitate schițată a căzut în sarcina singurului istoric de artă român ardelean în primul deceniu dela unire. Mai puțin favorabil stăm în privința inventarierii monumentelor. Un inventar s'a făcut numai pentru județul Arad și Bihor. Inventarierea reclamă în afară de timp și însemnate cheltuieli din cauza deplasării unui istoric de artă, a unui arhitect și fotograf din sat în sat. O echipă ar putea într'o vară inventaria un județ. Totuși mai multe echipe lucrând simultan, ar putea da în 5—10 ani inventarul dorit cu planșe arhitectonice și fotografice. Numai atunci vom fi în stare să încercăm o sinteză a istoriei artei române din Ardeal.

Până aici ne-am referit numai la descoperirea trecutului artistic al Ardealului. Învățământul superior al istoriei artelor își are deasemeni problemele sale. Concepția și metoda istoriei artelor a înaintat în vremea din urmă atât de mult, încât manualele de istoria artelor de până acum vor trebui nu numai la noi, dar și în străinătate să aibă un alt spirit: locul enunțurilor infinite să fie luat de sinteza evoluției, eliminând tot ce este balast, înlocuind principiul de până acum de lexicon al artiștilor și operelor printr'o veritabilă istorie a evoluției artistice. Manualele noastre de istoria artelor apoi lasă mult de dorit în privința materialului ilustrativ, de aceea este de dorit, ca viitorul manual (în mai multe volume) să fie impecabil ilustrat, în conformitate cu necesitățile și progresele de azi. Vecinii noștri de la vest ne-au întrecut de mult, ei au scos înainte de război un manual de trei volume mari, destul de bine ilustrate, tratând materia dela antichitate până la renașterea italiană inclusiv. Și la noi s'ar putea realiza și ar fi necesară o astfel de operă; am fi fără îndoială în stare să ne întrecem vecinii. Manuscrisele nici nu lipsesc, chestiunea este însă o problemă bugetară: cine va suporta cheltuielile mari de editură? Tot pentru trebuințele învățământului superior și formarea specialiștilor ar mai fi nevoie de o lucrare metodologică cu analize de opere singulare. Aceste două publicații ar ajuta mult progresul în istoriografia artelor în România și ar împiedeca poate, ori micșora, producția diletanță care din nefericire a cam început să și facă apariția ici și colea.

CORIOLAN PETRANU

Gib. I. Mihăiescu: Brațul Andromedei*

Graba cu care viața noastră literară de după război caută și știe să umple un gol, prin subita înflorire a romanului, este una din reconfortantele dovezi ale puterii de creație a generației acesteia asupra căreia s'au făcut uneori pronosticuri prea pesimiste. Ne amințim că acum câțiva ani se discuta încă cu toată seriozitatea dacă, din capul locului, romanul poate lua naștere și se poate desvolta într'un mediu ca al nostru: prea sărac, prea puțin diferențiat pentru a îngădui ivirea celei mai complexe forme de literatură...

Talentul, care într'un fel înseamnă și puțință de anticipare, s'a însărcinat să dovedească odată mai mult zădărnicia teoretizării de acest soi și să arate că arta creiază, nu odată, ea însăși forme noi de a fi, sau desvăluie conștiința unei vieți nebănuite încă. Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu au lărgit astfel sfera vieții românești, i-au descoperit înțelesuri și culori noi, confirmând o veche experiență și anume că literatura poate fi nu numai o simplă anexă, un reflex pasiv și postum al unui proces social ci, dimpotrivă, deschizătoare, creatoare de drumuri.

În diversitatea de aspecte literare de azi, Gib. I. Mihăiescu este o apariție din cele mai singulare.

Nuvelele lui, adunate în ultimii doi ani în volumele *La Grandiflora și Vedenia*, ne arată în adevăr o personalitate puternică, și nouă — stăruind într'o direcție prea puțin obișnuită la noi, — în primul rând prin constanta preocupare de a desprinde imboldul unei acțiuni, trăsăturile unui caracter din negura subconștientului, din acel imperiu vag pe care disciplina gândului lucid îl stăpânește doar aparent, dar care nu încetează a-și transmite, pe atâtea cărări oculte, puterea dominantă, în toate încheieturile vieții de suprafață.

Legi stranie diriguiesc, din ascunzișul acesta îndepărtat și temut, tremurătoarele vieți omenești și, prins în chingi invizibile, omul se sbate zadarnic, căutând o scăpare. E un determinism cu rădăcini care scapă controlului și analizei, dar care te urmărește ca o obsesie teribilă.

În *La „Grandiflora“*, de pildă, Manaru, otrăvit de gelozie, ajunge să-și robească întreaga viață gândului de răzbunare care crește până la nebunie. („Timpul îl ducea astfel în spirală tot mai strânsă spre monomanie“...) Răsfântă în optica deformantă a lui Manaru, întreaga viață a târgului ia proporții ireale, neverosimile și, totuși, profund mișcătoare, capătă un înțeles straniu, în care banalul și sinistrul se amestecă.

Într'o altă nuvelă, înfițulată *Urâtul*, studentul funcționar, aruncat în infernul unui birou de percepție din capitală, înregistrează cu dureroasă și cinica acuitate a oamenilor incapabili de a reacționa, desgustătoare și ridicola forfotă din jurul lui, dându-i, în mintea lui de abulic proporții de grotescă apocalipsă. Poltron, el se lasă târit în lajul înjositoarelor compromisuri — și deodată, când totul pare intrat definitiv în făgașul acceptării lașe, ascultând de demonul dinăuntru a cărui trepidentă prezență se simte dealungul întregii povestiri, funcționarul se hotărăște să demaște pollogăria care se urzea în faimoasa percepție

* București, Editura Ciornei, 1930.

a circumscripției XXIX. E întâiul lui gest de reculegere, dictat însă nu de culpă, ci de conștiință a realității, ci de un îndemn venit din cine știe ce adâncuri nebuloase.

Astfel linia dintre „normal” și „anormal” se încovoie, se șterge, planul realității limpez și cel al sugestiei amorfe se confundă și în cadrul de extremă simplitate al povestirii lor lui Gib. Mihăiescu, lucrurile și fețele cele mai comune capătă semnificații de vis, de halucinații.

Această tulburătoare invazie a subconștientului în planul realității cotidiene dă dimensiuni fantastice, de mare tragedie întâmplărilor celor mai de rând. Viața mărunță de provincie pentru care literatura noastră, în general, a adoptat măsura lui Caragiale sau duioșia minoră, idilică, cuvenită, aspectelor primitive, la Gib. Mihăiescu pentru întâia dată se desfășoară în vaste tablouri tragice. Ce repercusiuni enorme are bunăoară, în sufletul timid, superstițios al unei femei, gluma de prost gust al soțului ei, căpitanul care și telegrafiază „moartea” (*Vedenia*).

* * *

Nuvelele lui Gib. Mihăiescu au fost socotite — cuvântul a fost repetat cu insistență — mai mult de cât o indicație vagă pentru viitorul scriitorului. Comentatorii vieții noastre literare vedeau în ele o anticipare oarecum obligatorie, o prefață a romanului așteptat. Se găsește în adevăr, în aceste lungi nuvele, cea mai de preț virtualitate a romanului psihologic: analiza amplă, minuțioasă, în stare a pune în mișcare — în continuă gradăție și chiar cu o excesivă stăruință asupra amănuntului — toate resorturile care pot contribui la desfășurarea unui proces sufletesc. Nuvelele amintite și la care s'ar mai putea adăoga *Tabloul*, *Între porțelanuri* și cu deosebire puternica *Troiță* — stau mărturie.

Brațul Andromedei totuși nu este surpriza așteptată, nu este un roman în înțelesul deplin al cuvântului. Nu este așadar un salt, ci o continuare pe linia cunoscută, cu întrebuintarea acelorași și numai acelorași mijloace pe care le știam din nuvele.

Obișnuit, Gib. Mihăiescu își clădește nuvela prin izolarea unei singure tendințe sufletesti pe care apoi, printr'o extrem de vastă pregătire, izbuteste să o impună cu putere. Nu omul, ci această stare sufletească, devenită oarecum autonomă, depășindu-și vehicolul uman, interesează și trăiește. Este un fel de a da viață, de a concretiza impalpabilul în genul lui Leonid Andreiev de care arta lui Gib. Mihăiescu nu este străină.

Pe Manaru nu-l vedem, e șters, absurd, exagerat; — teroarea nebuniei lui crescând, ne înfioară, totuși. Groaza de moarte din *Troița* devine o ființă vie în câmpia de zăpadă a Basarabiei, crescând fantomatică deasupra celor trei drumetși pierduți în noapte. Și exemplele s'ar putea înmulți.

Tema cea mai frecventă a lui Gib. Mihăiescu este erotismul. Romanul de care ne ocupăm înseamnă o continuare și în această privință.

Intr'un mare oraș din Oltenia, doi oameni sunt stăpâni pe situație: politicianul Vucol Cornoiu și soția sa, Zina. Atrăși în sfera de interese ale celui dintâi, trei profesori de liceu: Andrei Lazăr, Nedan și Inelesculescu sunt robiți de superba frumusețe a doamnei Cornoiu. La fel de mici de stratură — amănunt cu desăvârșire artificial — fiecare din ei are câte-o ciudățenie.

Profesorul de fizică, Lazăr, e pasionat pentru astronomie, izolându-se de lume în cele mai îndepărtate mahalale ale orașului, urmărit de chimerica problemă a mișcării eterne. Mașina-i bizară la care a lucrat o viață întreagă e o ființă vie pentru el. Din această lume aparte, Lazăr este adus de colegii lui, în casa lui Cornoiu. Nu-l interesează politica pe care o disprețuește, dar se simte atras ca prin hipnoză de Zina Cornoiu. În dragostea lui de o timiditate care-l paralizează, este toată anxietatea celor nereușiți fizicești. Pe doamna Cornoiu însă tocmai sfiala aceasta o îndeamnă spre omul ce și petrece nopțile urmărind tainele bolții instelate. Și doamna Cornoiu se hotărăște să se ducă, într'o seară, acasă la Lazăr. O nouă viață avea să înceapă acum pentru micul astronom, o viață de bucurii luminoase, liberă de obsesia absurdului perpetuum mobile. Și ca pentru a-și verifica hotărârea de a răpune pentru totdeauna himera aceasta, în ajunul întâlnirii făgăduite, el izbește cu piciorul în ușa eternei torturi. Dar iată: roțile se pun în mișcare și nu mai conțenește, minunea, căuțată cu înșelare, înfrângerea repaosului etern, s'a realizat... Este o părere, este o realitate? Cine poate ști! — În fața Zinei, Lazăr încearcă să repete experiența, dar adevărul

de această dată se profilează cu dureroasă exactitate: mașina refuză să se urnească și Lazăr inebunește.

Nedan are și el țicneala lui. Divorțat de nevastă — o femeiușcă mărunță, de o frumuseță comună și care-l înșelase — profesorul de greacă și latină născoceste o teorie bizară, după care femeia superioară nu poate fi decât înaltă. Maniac al acestei idei, el îi caută verificarea în mitologie, în istoria antică și medievală și își materializează straniu cult în avântate scrisori anonime, adresate doamnei Cornoiu, ideală întrupare a visului lui. Târziu de tot Zina Cornoiu află cine este autorul scrisorilor și atunci ea se hotărăște să devie amanta lui Nedan. Încercare macabră, căci Nedan este o ruină. . .

Și astfel frumuseța ispititoare a doamnei Cornoiu care a înfiorat biata viață a celor doi belferi fantăști, se va dărui lui Inelescu, devenit inspector, pozitivist în politică, volubil, totdeauna cu o romanță pe buze, filosof practic în materie de dragoste, consolându-se repede de o palmă încasată și trecând cu desinvoltură dela cameristă la stăpână.

Paralel cu acest cortegiul înșirat în urma doamnei Cornoiu, se desfășoară idila intermitentă a lui Cornoiu — Napoleon al urbe sale ajuns ministru, — cu soția de pe vremuri pe care o părăsise pentru a se însura cu Zina, aliată strălucită în dorința de parvenire politică — și tribulațiile interesate ale junelui Nenoveanu între cele două cucoane divorțate.

Aminteam că *Brațul Andromedei* nu este un roman. Sumara expunere vădește în-deajuns, cred, că avem a face în adevăr mai de grabă cu o serie de nuvele. Căci dacă prin dibuirea obscurelor stări sufletești, prin exaltarea unei tendinți se poate ajunge la înțelegerea unei evoluții *individuale*, nu tot astfel stă lucrul când trebuie să prezinți faptele ca rezultante ale jocului multiplu de reacțiuni, când vrei să fixezi oamenii într'un mediu anumit. Este nevoie aici de o legătură rațională, între ei de un consens firesc, acceptat de toți cei în joc, de o circumscriere a cadrului: tot atâtea elemente de compoziție, fără de care romanul nu poate prinde consistență.

Jocul subconștientului — fondalul pe care se brodează acțiunea, conversația — are, de multeori, un rol cu totul exagerat. În timp ce stau de vorbă, interlocutorii se pomenesc cufundați în cine știe ce abisuri ale gândului. Și ce e mai interesant, ei se urmăresc se regăsesc în aceste incursiuni complicate, sprijiniți doar pe o mișcare abia schițată a feței, sau, uneori, chiar și fără aceste fugare indicații. Se angajează astfel, sub pojghița indiferentă de la suprafață, dialoguri subterane, în fraze lungi, neglijente, târăgănite alene, coincidând cu ritmul de moleșală sinuoasă a gândului lăuntric.

Evident, puterea de divinație care-i face în stare să se înțeleagă în asemenea situații, e în afară de firesc, e regisată de autor.

E caracteristică, în această privință, scena întâiei întrevederi a Zinei Cornoiu cu Andrei Lazăr, — o adevărată pantomimă.

Dar ceea ce dă romanului și mai mult caracterul de nuvelă, de episod, este stăruința aproape exclusivă a unui singur mobil de acțiune: erotismul. Oamenii aceștia își arată o singură fațetă sufletească, o singură dimensiune. Povestea lor, astfel, nu este *întreagă*, personalitatea lor nu o înfățișată în planurile multiple ale vieții — și, doar „creația mare presupune conceperea individului în raport cu realitatea“ (Ibrăileanu, Studii literare, p. 64) și nu e, cu atât mai puțin, o chintesență reprezentativă a ambianței, a orașului în care trăesc și care e fixat în mintea cetitorului doar prin următoarea caracterizare: „un oraș oltenesc din toate punctele de vedere“.

ION CHINEZU

Chipuri și suflete engleze¹⁾

Simțul realităților

I.

Voi încerca să desfășur aici afirmația, că multe trăsături ale firei englezului se lămu-
resc dacă ținem seamă de înrâurirea climatului Insulei Britanice asupra locuitorilor ei: cli-
matul unic al Angliei nu putea plămădi decât o psihologie unică.

* * *

Noi în chip firesc legăm nădejdea — visarea cu ochii deschiși, pribegia hoinară a
celor ce-și pierd vara, farmecul molatec al lui *dolce farniente* — de imaginea străluci-
toare a soarelui ce se plimbă pe bolta albastră, arareori înnegurată de nori a cerului sudic.

Acel „aer dulce che dal sol s'allegro“ despre care amintește Dante în Divina Come-
dic, stârnește o rodnică încredere în lucrurile create de închipuire în dărnicia zilei de mâine,
în fericirea visată vag în adierea îmbătătoare a pomilor grei de roadele portocalii.

Nu vă pare că fructele acelea din „țara unde înflorește lămâii“ sunt ca niște sori mă-
runți ce atârnă în umbra verde, plină de miresele frunzelor tari, pieloose? Soare pe cer,
sori în văzduh, soare în suflet.

Oare vorba „pică pară mălăiață“ s'ar fi putut ivi într'o țară cu pământul sărac, cu
soarele zgârcit?

Viața vis, asemenea cu traiul pe aripi al păsărilor cerului și colorata viață făr' de griji
a florilor, putea ea oare fi propovăduită pe alte meleaguri decât în Palestina bogată în soare?

„Nu vă îngrijiți de ziua de mâine! Priviți florile câmpului ce frumos sunt înviesmân-
tate deși ele nu țes. Luați pildă dela păsările ce se hrănesc fără să are și fără să semene“.

II.

Cheamă pe buze doar un surâs naivitatea acelor predicatori, cari, sub cerul cenușiu și
în văzduhul de ceață rece, înecăcioasă și umedă ale unei zile aproape negre de Decembrie
britanic, propovăduesc viața meleagurilor sudice în urechile, uneori parțial sau complet surde²⁾
ale auditorilor din Hyde Park bunăoară.

¹⁾ Titlul volumului ce va apărea în curând cuprinzând o seamă de eseuri și schițe în legătură cu viața
britanică.

²⁾ Expresia aceasta nu-i o simplă figură de stil. În puține țări surzenia „catară“ e așa de răspândită ca
în Anglia. În Expoziția dela Wembley se găsea un pavilion cu aparate pentru alinarea surzeniei. Nu de mult s'a
ținut congresul celor ce se îngrijeau de soarta celor 40.000 (socotesc că cifra e optimistă) de surzi ai insulei. Din
reclamele lui „Acousticon“ etc. aflăm că și expremierul Hughes și Lordul Leverhulme sunt printre cei tari de
ureche. Tot deacolo aflăm că Generalul Booth, cel cu *armata salvării* n'a putut să-și mântuiască urechile de cu-
rentele cumplite ale Insulei.

Căci e cumplit de pătrunzător frigul acesta perfid, ce mușcă precum milioane de șerpi mărunți și reci de cari nu te poți feri în niciun chip și în niciun loc: dacă de pildă „căminul“ (fire=place) — Anglia nu cunoaște sobele! — arde oricât de viu, chiar așa de tare încât îți frige picioarele, în spinare simți ca o apă rece, aerul mereu priment de curenți. Și chiar în căldura băiei de aburi a verei engleze săgeți fine de frig te străpung fără contenire.

È un frig care pișcă ca o nevăzută dihanie rece și umedă, un frig ce amorțește și reumatizează, ce sfredelește capul și se furișează prin „canalurile“ lui.

Iar norii și ploaia sunt tot așa de toate zilele pe Insulă, cum e soarele pe cerul senin al înfloritei noastre țări. De aceea într'o serie de embleme umoristice înfățișând diferite țări, Marea Britanie ar trebui fără îndoială să fie reprezentată printr'o umbrelă.

* * *

Acolo luna palidă, pe care o ghicești dincolo de negurile sure, e parcă stafia spălăcită a lunii noastre carpatine: iar soarele britanic adesea amintește luna țării noastre. Îți vine adesea greu să crezi, că astrele de pe cerul britanic sunt aceleași corpuri cerești ca acelea cari luminează melegurile noastre.

Florile verii, scurte și ploioase aproape nu cunosc mirosul: un trandafir, o viorea engleză s'ar prosterna în adorație, îmbătată de mireasmă, înaintea unui trandafir sau unei modeste viorele românești.

III.

Și cu toate acestea în virtutea *Compensației* — vezi admirabilul *esseau* cu acest nume al lui Emerson! — acest climat durat din bură, neguri și ploi își are „fața lui de soare“.

Mintea Britanicului, împiedecată brutal de stăruitor să se îndeletnicească cu plăcute aiurări diafane, lipsite de substanță, se îndreaptă în chip firesc spre lucrurile reale ale vieții inconjurătoare.

Aceasta face pe Englez să nu se hrănească din iluziile roze ale meridionalului.

Pentru el „lopata e o lopată“ chiar când din ipocrizie o numește leala.

El cântărește și prețuiește lucrurile și oamenii *at a glance* — dintr'o aruncătură de ochi. Au o pațimă înăscută pentru „estimare“, o pasiune de care un *Yankee*, — mai deschis la fire decât vărul lui, John Bull — deschis mai ales din pricina climatului și solului generos al Americii — nu se rușinează:

— *Sir*¹⁾, acest sgârie-nori face atâta și atâta bănet; acest *Raffael* face 400.000 dollari; *Sir*, această poemă plătește 5 cenți cuvântul; *Sir*, biserica aceasta face atâta, iar duhul sfânt dintr'însa plătește după mine atâta . . .

* * *

Da, Englezul are un cântar foarte fin în mintea lui.

El nu idealizează, nici nu slujește; de unde urmează că pentru el oamenii și lucrurile prețuiesc atâta cât fac aevea. El prinde precis, într'o clipită aspectul practic al lucrurilor.

Luai pe *Robinson Crusoe*, un tip anglo-saxon prin excelență. Observați cum știe el să descopere belșugul ascuns în sânul insulei sale. Singurătatea, pustietatea chiar nu-l sperie căci el știe, vede ce va fi insula lui mâine mulțumită muncii lui răbdătoare.

¹⁾ Americanul întrebuințează pe *Sir* (Domnule!) cu mult mai des decât Englezul, al cărui simț de independență nu bucuos recunoaște un stăpân; ceace e pricina de căpetenie pentru care Anglia nu are serviciul militar obligator.

Ochiul lui englez a întrezărit și prevăzut holdele de grâu ce fînțau latent sub țărâna năpădită de sălbătăciuni a ostrovului pe care-l aruncase capriciul oceanului.

Iar perseverența lui dobândită prin lupta de veacuri a rasei sale cu veacuri de ceață și ploaie reușește să scoată de sub pământ, „din peatră seacă” în bătaia aurie a soarelui lanul ce dormita sub glia ce așteptă de mult hărnicia brațelor lui.

Da, Robinson Crusoe e cel mai bun profesor de energie și de simțul realităților.

Căci, nu încapce îndoială, el este unul din cei mai de ispravă fii ai neamului său, atât de bogat în fii de seamă, pe drept orgolioși.

IV.

Emerson spune în mult originala-i carte *English Traits* că Englezul are un simț ascuțit al utilității.

Nimic mai firesc; căci instinctul acesta al folosului nu-i decât urmarea firească a intuiției juste a realităților.

Și dacă-i așa, e oare de mirare Englezii au simțit a *prima vista* ce turme de oi și lanuri galbene de aurul grâului hrănitor se pot scoate din preriile, cufreerate pe atunci de Picile Roșii, cu penele pe cap, ale Americii de Nord sau din câmpiile australiene stăpânite până la ei de triburile Maori și de canguri?

Și e de mirare că sub pământul, ba prin pământul Transvalului ei au zărit sclipitoarea ispită făgăduitoare de miliarde a straturilor cu diamante?

Nu-i firesc că Englezii înaintea localnicilor — bieți orientali melancolici și moi, moșăiți amanși ai lucrurilor de lene (covoare, paturi, sofale, înflorite perini cu trupul de puf) — să fi priceput valoarea foarte reală a petrolului musulman din Mossul și să-i scoată maximul de folos în vreme ce „visătorii” se șterg de pe harta globului în beția frândavă a hașisului, în sfadă pentru felinitatea vreunei cadâne, în războiri de tot felul pentru câte un meschin rang politic, pentru câte un titlu sforăitor dar vid ce le măgulește nemernica lor vanitate de copii mari și inconștienți. Venali aiuriți ce vând viitorul tot mai slab pălpăitor al neamului lor pentru câțiva arginți netrebnici, asemenea Pieilor Roșii cari, prin vestitul contract, au vândut pentru nimica toată locul unde azi se înalță spre firmament zgârie norii New-Yorkului, în vreme ce Indienii încep să figureze doar numai în romanele pitorești, scrise pela începutul secolului trecut, ale lui Fenimore Cooper ce se găsesc azi în bibliotecile „sky-scra-per”-ilor.

Dr. I. OLIMPIU ȘTEFANOVICI-SVENSK

MIȘCAREA CULTURALĂ DIN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

CĂRȚI ȘI REVISTE

LUCIA MANTU: **Umbre chinezești**. Romane în fragmente. (Edit. Cartea Românească, București, 1930.)

Domnișoara Lucia Mantu este, fără îndoială o puritană a stilului. Nimeni nu i-a putut contesta năzuința către o perfectă realizare formală, cât și siguranța de gust, singura de altfel ce dă temei strădaniei, chiar în acea discutată „Cucoana Olimpia“, operă de două ori nedreptățită, întâi prin nenorocul unei inutile „lansări“, și apoi, prin exagerarea unei mișcări potrivnice de reacțiune. Fără grația prefăcută și fără eleganța artificială a artizanilor ariviști, stilul Domnișoarei Lucia Mantu, desprinde o substanță sufletească, ce trăiește din distincțiunea melancolică și indulgența ironici blajine, parcă înafara conținutului epic, de cele mai dese ori insignifiant.

De aceea, când Domnișoara încearcă „maniera forte“ (ca în „Incompatibilitate“ sau „Ciurchianul“) nu reușește. Brutalitatea cere în literatură, însușiri anumite, pe care autoarea „Umbrelor chinezești“ nu le are.

Lucrarea poartă mențiunea de „romane în fragmente“. Ea trebuie privită deci, și fragmentar și în totalitate. Izolate, multe din capitolele cărții, nu constituiesc unități literare de sine stătătoare; mici fapte de justă observațiune, rezolvite în scilipiri de spirit de variabilă intensitate, constituiesc suportul lor organic. Fragmentele pot servi drept minunate vignete, printre capitolele grele ale unei reviste sau ca popasuri de odihnă, printre paginile unei încărcate antologii. În totalitate, credem că lucrarea Domnișoarei Lucia Mantu devine prilej de interesantă constatare. Ea apare, în pofida diversității, ca o operă unitară, potrivit unui singur interes sufleteș, iar în aspectul ei dispart și fragmentar putem vedea doar o nouă și interesantă metodă tehnică. Lucrarea Domnișoarei Lucia Mantu constituie în întregime un roman, asemănător poate întru câtva cu „L'amour“ al lui Jean Rostand, relatat de Domnul Ibrăileanu*, ca o nouă formă a genului.

* „Creație și analiză“. Viața Românească, 1926, pag. 215.

Nu există în opera Domnișoarei Lucia Mantu un personaj principal, de care să se lege momentele multiplelor fapte, nici măcar o singură acțiune, care să nască, să trăiască și să se rezolve sub ochii noștri, prin fapta multiplelor personaje.

Departate de noi procedeele indiscrete ale biografilor și psihanalizatorilor, cât și cumetriile oamenilor de rând, care în cartea cuiva, vor să vadă cu tot dinadinsul accidentele vieții lui proprii. E un lucru banal: orice autor este un autobiograf în măsura pe care o crede necesară lucrării lui.

Aceste lămuriri ne sunt utile: ele ne pun la adăpostul învinuirilor de nedelicatețe.

Fiindcă, în cartea Domnișoarei Lucia Mantu, trăiește un suflet. Este sufletul intelectualei române, care caută o abateră, prin literatură știință sau contemplare artistică, a conflictului dintre ea și mediul original burghez și încearcă să răspundă copilului, printr'o maternitate alta decât cea egoistă și autoritară a vechii familii, printr'o maternitate sufletească. Trăiește, în opera Domnișoarei Lucia Mantu o ființă care surâde indulgent. Dincolo de acest surâs se presimte o tragedie. Ea dă unitate și putere de roman, lucrării.

Victor Papilian

FL. ȘTEFĂNESCU GOANGĂ: **Selecțiunea Capacităților și Orientarea Profesională**. (Cartea Românească, Cluj, 1929.)

În general se crede că apariția oamenilor superiori este ceva anormal, după unele credințe chiar ceva patologic. Studiile din ultima vreme au arătat că nu este așa. Apariția capacităților superioare este dirijată de norme naturale, care astăzi se cunosc foarte bine. Aceste norme sunt exprimate prin așa numita lege a variațiilor biologice. Aceasta înseamnă că gradul de inteligență al oamenilor este variat, după cum variată este și înălțimea lor corporală. După cum însă înălțimea nu este un simplu joc al hazardului, tot așa și gradul de inteligență, apare după anumite norme.

Cercetările științifice însă nu au mers mai departe. S'au găsit mijloace, ca să se măsoare inteligența științific. Rezultatul acestor cercetări a fost că s'au constatat în linii generale trei mari categorii de inteligențe: Inteligențe normale, apoi supranormale și subnormale. De aici reies o mulțime de concluzii pentru organizarea școlară. După principiul Pedagogiei moderne, fiecare copil trebuie educat conform cu gradul său de inteligență. Nu poți avea aceleași cerințe față de un copil inferior, ca față de unul superior. Iar pentru viitorul unei națiuni este deosebit de important să se cunoască elementele superioare. În lucrare se arată pe larg importanța acestei probleme.

Dar oamenii nu diferă numai după gradul lor de inteligență; ei au și aptitudini în direcții felurite. Ceeace înseamnă că nu orice om este potrivit pentru orice ocupație. Psihologia nouă s'a ocupat și cu această problemă și a constatat, că există posibilitatea să cunoaștem din vreme aptitudinile fiecărui om. În legătură cu aceasta s'a ivit problema orientării profesionale. La baza ei stă ideea că fiecare om trebuie să-și aleagă cea profesie, pentru care are mai multe aptitudini, adică „omul potrivit la locul potrivit”. În legătură cu aceasta iarăși se pun o serie de îndatoriri importante pentru școală și pentru întreaga organizare socială.

Liviu Rusu

RALPH WALDO EMERSON: Essayuri alese. Traducere din limba engleză, cu o introducere de I. Ol. Ștefanovici-Svensk-Ph. D. (Cluj, 1930).

Domnul Ștefanovici-Svensk prezentând o parte din eseurile lui Emerson, a căutat să facă oarecum, o descriere. Ne-a ales, desigur pe bună dreptate, tocmai acele bucăți (încrederea în sine, eroismul), menite să impresioneze cu o notă de energie, rafinamentul nostru împletit din prea mult scepticism și prea multă blazare, fără a neglija acele elocvente apologii (prietenia, poietul), în care cel mai pur idealism tinde să dea originalitate unui material spiritual, redus în forme banale și la scheme, de morala didactică.

În sistemul autorului american (întru cât se poate vorbi de un sistem), stau una lângă alta două noțiuni, poate nu contradictorii, dar de bună seamă doar contingente, dacă nu chiar adverse. Cu aceeași egalitate dialectică, el poate spune: „Aruncă copilul pe stâncă, din țâța-i lupoaica-l lăpțeze”. Și apoi: „O roșie picătură de sânge omenesc cumpănește mai mult decât marea cu talazurile ei”...

Și totuși cele două motive disarmonice, le simțim întregindu-se pe un plan superior, parcă dincolo de cel formal și sonor, produs al sensibilității verbale. Poate, tocmai în această întregire constă (după Emerson) natura spirituală a unui om conștient de rostul lui ca unitate individuală și ca unitate socială.

Trebuie să fim recunoscători d-lui Ștefanovici-Svensk, de opera întreprinsă. Domnia-sa se vederează ca un om conștient de rolul său de militant al culturii. Alegerea eseurilor, grija și priceperea depusă în traducerea lor, cât și

interesanta prefață, ni-l arată pe autor și sub celălalt aspect, de literat. Tehnica traducerii Domnului Ștefanovici-Svensk, ne menține în raza de emotivitate a originalului, potrivit aceluși discret entuziasm, care totdeauna a caracterizat pe omul de gust.

V. Pn.

Boabe de grâu. (Anul I, Nr. 1.)

Prima revistă de cultură, care apare pe pământul României întregite, în condiții de redactare și tehnice ireproșabile, e una din publicațiile de care se simțea absolută nevoie.

Lipsită de obișnuitul program, dar cu făgăduința de a cuprinde număr de număr faptele de cultură românească, cele mai de samă, priveștițele cele mai atrăgătoare ale țării noastre cum și o cronică care să înfățișeze totalitatea manifestărilor noastre culturale, revista „Boabe de grâu” e un îndoit dar, întâiul pentru noi cei de acasă, al doilea pentru străinii de peste hotare, care prea ne cunosc numai prin prisma paimei politice și a încuriei administrative.

Organ al Direcției Educației Poporului, având de conducător pe omul de gust și priceputul organizator care e *Emanoil Bucuța*, „Boabele de grâu” pornește la drum cu garanția că proaspăta inițiativă, pregătită pe îndelete, își va găsi înțelegerea convenită din partea unui public, care deși a încercat destule desamăgiri din partea atâtor publicațiuni ratate, păstrează încă pasiunea culturii adevărate.

Primul număr al revistei se deschide cu un articol de documentată informație: „Academia Română și Biblioteca ei”, scris de actualul ei președinte, venerabilul animator de cultură *I. Bianu*. Cea dintâi dintre instituțiile noastre de cultură e înfățișată într'un scurt istoric, cu evoluția și situația ei actuală, însoțit de precizate reproduceri după documente și manuscrise. (Pagină din Psaltirea Voronețeană, sec. XVI-lea, un document de la Petre Șchiopul din 1579, pagină din manuscrisul lui Eminescu). Frumozii munși care domină valea Prahovei: Bucegii, sunt descriși sub aspectul lor în timpul iernei de inimosul geograf și turist, *Mihail Haret*, președintele T. C. R. Urmează apoi arta românească și vestigiile trecutului istoric: „Statui equestre” de sculptorul *I. Jalea*, „Cetatea Albă” de *Gr. Avakian*, activitatea Societății Caselor Naționale de *Jean Bart* și o schiță „Cumpăna Părintelui Teodorit” a Părintelui *Gala Galaction*, ilustrată de *N. N. Tonitza*.

Foarte variată și îmbelșugată cronică, cu documente și statistici comparative asupra mișcării culturale de la noi și de peste hotare și, pretutindeni, fotografiile din cele mai reușite, înveselind paginile și îmbiind la citirea în întregime a prețioasei reviste.

v. p.

Tara Bârsei. (No. 2, anul II, Brașov).

Rânduri bine gândite și clar expuse „Asupra aspectului cantitativ al civilizației moderne”, de *Mihail Sotiriu*. Citez din încheiere, asupra crizei civilizate și suflete-

tului modern: „Termenii problemei sunt intenție și conștientare deoparte, inteligență și acțiune de alta”. Date cu totul nouă despre Românii ca apărători ai Brașovului, de Aurel A. Mureșianu, valoroase prin evidențierea procesului de redeschidere a virtuților oștășești la Românii Ardeleni: „Rații” (Sârbii) documentelor oficiale contemporane, ostași vestiți în armata habsburgică, se dovedesc a fi în cea mai mare parte Români. Părintele I. Prișcu dă două manuscrise vechi românești din arhivele bisericii din Schei. Dl. N. Orghidan publică o urmare a temeinicelor sale studii asupra morfologiei regiunii Brașovului. Problema dureroasă a formării clasei de mijloc la noi, e tratată cu date statistice exacte de dl. Nicolae Popea în „Meseriași din județul Brașov”. Câteva despre Radu Tempea și conflictul său cu Românii „rebelanși” din Rotbav de Candid Mușlea. Remarcabil e studiul dlui Emil Pop despre „Cei dintâi culegători ai numelor românești de plante”, valoros pentru orice botanist, filolog și istoriograf al științei românești. Rubrica literară e susținută de Dumitru Olaru cu două poezii, Axente Banciu cu o traducere din Petofi și simpaticul „unchiaș sfânt”, S. Tamba. La „Fapte”, date vrednice de remarcă și cam uluitoare pentru noi, despre biblioteci de aiurea și de la noi. Un moment îmbucurător totuși: înființarea bibliotecii Astrei „M. Al. Bogdan” la Brașov, instituție care cinstește memoria iubitului dascăl și subtilului cărturar și dă dovada activității frumoase a grupului de idealști acțivi din capitala Țării Bârsel.

Revista Clasică. An. V, Oct.—Dec. (1929).

Condusă cu mult devotament de dl. N. I. Herescu și redactată de un comitet compus din d-nii: G. Alexandrescu, D. Burileanu, D. Evolceanu, N. Herescu, I. M. Marinescu, C. Murnu, Teodor A. Naum, Cezar Papacostea, G. Popa-Lisseanu și I. Valaori, „Revista Clasică” apare în condiții tehnice, cum puține publicațiuni avem. Despre fondul și deci despre valoarea științifică și literară a materialului, e de prisos să mai vorbim, cunoscută fiind competența colaboratorilor în direcția clasicismului.

E astăzi singura publicațiune de acest fel, care îmbrișfează toate problemele anticității clasice greco-latine cu atâta pricepere.

Studiul dlui Valaori „Antichitatea păgână și creștinismul”, pleacă dela două lucrări: E. Littré, „Études sur les barbares” și G. Ferrero, „La ruine de la civilisation antique”, tratând despre raporturile dintre păgânism și creștinism, dela apariția acestuia din urmă în Imperiu și până la deplina lui biruință.

Religie persecutată la început, creștinismul ajunge treptat să fie tolerat, apoi religie oficială a Imperiului, iar la urmă prigonoare a păgânismului. Iuțeala cu care s'a răspândit creștinismul constituie pentru mulți istorici un adevărat mister, care dispore însă gândindu-ne că „Fiul Omului” propaga învățătura sa prin forma cea mai simplă a parabolei, vorbind de-a dreptul multimilor celor asupriți, insectați și flămânziți, aghesându-se nu minții și

rațiunii acestora cum făceau filosofii vremii, ci sufletului lor și propovăduind dragostea aproapelui și fericirea lumii viitoare. Aici „durata unei zile și visul unei umbre” acolo „viața eternă”.

În „O formulă a stitului epic”, dl. Herescu urmărește un motiv care se întâlnește destul de des în epica antică și cea nouă, anume nenorocirea eroilor povestită de ei înșiși, procedeu despre care D. Comparetti credea că a fost folosit pentru prima dată de Virgilius. Dl. Herescu îl urmărește în Homer și găsește într'adevăr că și părintele epopeii utilizase același motiv, ceea ce înseamnă că nu e vorba de un procedeu virgilian ci de un procedeu epic general, care se întâlnește la aproape toți scriitorii mari de la Homer încoace. Alte două studii semnate de d-nii M. G. Nicolau și Pipiddi și-apoi traduceri din Platon, Catullus, Lucretius, de d-nii Papacostea, Naum și Herescu.

Un colaborator nou al revistei, dl. N. Laslo, în traducerea epistolei a VII, cartea I din Horatius, se arată demn de înaintașii și maestrul său, atât în ce privește înțelegerea textelor, cât și din punctul de vedere al sfîșuirii.

Revista Macedoromână. Vol. II, N-rul 1 (1930).

În cursul anului trecut au apărut primele două numere din Revista Aromânească, publicată de Tache Papahagi și Victor Papacostea. În anul acesta, aceeași revistă își continuă drumul cu numele schimbat în Revista Macedoromână la dorința și sub conducerea domnilor Th. Capidan, G. Murnu și V. Papacostea. Atât numerele anului trecut, cât mai ales acesta de care ne ocupăm, cuprind un material științific-documentar, literar, cultural și artistic foarte bogat, satisfăcând astfel pe de-a întregul scopul fixat încă dela înființare. Nu sunt lăsate afară nici problemele de ordin politic și administrativ care privesc viața etnică a Macedoromânilor, răspândiți pe tot cuprinsul Peninsulei Balcanice în Grecia, Albania, Serbia și Bulgaria. Un lucru mai frumos pe cât de necesar nici nu puteau face profesorii ei înșiși macedoromâni, decât să scoată această revistă, care are și darul de-a menține și de-a intensifica legăturile care există și care trebuie să dureze între noi și frații noștri Macedoromâni, aruncați de soartă în locuri mai puțin demne de rasa lor și mai puțin prielnice unei dezvoltări culturale și naționale decât ale noastre.

Primul articol „Din vechile raporturi lingvistice slavo-române” al dlui profesor Th. Capidan este o revizuire și o complectare a studiului cu același nume publicat în Dacoromania, vol. III, tratând despre vechea influență românească asupra limbei bulgare, contestată de unii în ultimul timp. Alte studii și articole semnează: G. Murnu: Un poet greco-macedoromân necunoscut; I. Ghiulamila: Documente vechi privitoare la emigrările aromânilor; P. T. Topa: Intemeierea „Soc. de Cultură Macedoromână”; V. Papacostea, „Vocabularul convențional” al dlui Hr. Suli; Gh. Cardaș: Călători apuseni la România din Peninsula Balcanică; N. Zdrulla: Mișcarea Aromânilor din Pind, 1917; D. Popovici: „O Țințarima”, trad. de Al. I.

Nicolici și V. Papacostea: Câteva note asupra familiei Sina. Urmează un material iconografic și documentar interesant, apoi recenzii și însemnări și în sfârșit o vastă bibliografie bine ordonată de dl Gh. Cardaș, intitulată „Călători la Români din Peninsula Balcanică”, bibliografie care se va continua în numerele următoare.

G. Șerbu

Klingsor, Siebenbürgische Zeitschrift. Geleitet von H. Zillich. An. VII (Nr. 1—4), Brașov.

Eleganta revistă săsească reprezintă năzuința finectului german din Ardeal, spre o refacere a concepției poporului săsesc, potrivit împrejurărilor actuale. Intre colaboratorii ei vedem cele mai marcante nume ale scrisului german dela noi: literași, poeți, oameni de știință. Avântul cu care ea atacă și temeinicia cu care desvoltă problemele zilei, fac ca această revistă să nu fie numai un buletin informativ de primul rang a ideilor ce frământă poporul german dela noi, ci să servească și ca lansatoare de probleme cari depășesc marginile strâmte ale unei minorități etnice.

Ceiace tratează d. ex. E. Neugeboren în nrul 2 în articolul său *Religiöse Krisis* (criza religioasă) este o problemă de ordin general, iar chestiunile puse de dl Alfr. Pomarius: *Volkpersönlichkeit* (Personalitatea națională, nr. 1 și dl Bernhard Capesius (în nr. 2) *Zur Psychologie unseres Volksbewusstseins* (Observ. relative la psihologia conștiinței noastre naționale) ar putea interesa de aproape și pe mulți, foarte mulți dintre noi.

Pe de altă parte, paginile de pură literatură ale unor talente ca Oskar Walter Cisek, Heinrich Zillich, Misch Orend, Bernhard Capesius, Georg Maurer, aduc o undă de înviore, un freamăt de nouă primăvară cu clocoțitoare frământări sufletești.

Cronicele, recenzile și glozele pe marginea actualității, sunt totdeauna documentate și vivoaie.

Din cuprinsul celor patru numere de care ne ocupăm, e de remarcat cu deosebire articolul *Abbau, Umbau, Aufbau* (Reducere, reformă, construcție) al dlui Fritz Holzträger (Nr. 3).

Se insistă aici asupra nevoiei imperioase de a reforma *spiritul* școlii, de a trasa noui linii de orientare pentru tineret, îndrumându-l spre îndeletniciri practice: spre industrie și comerț. Astfel numai se va putea preveni amenințarea proletariatului intelectual. Școala de care săsimea are mai multă nevoie așa dar, este școala medie cu caracter practic (Fachschulen für gewerbliche und handelsmässige Fortbildung). Idee sănătoasă și de arzătoare actualitate nu numai pentru minoritari.

Construcția trebuie începută cu refacerea, reclădirea din temelii a omului intern, a sufletului, pentru a-l face capabil să înțeleagă rostul vremilor noi, concepția nouă de viață ce a răsărit din ruinele trecutului recent și pen-a-l îndemna la căutarea de noi idealuri și a-l oțeli în ritmul mai accelerat și mai greu al muncii pentru atingerea lor, — căci cine și-a pierdut jinta, a pierdut și calea, iar răfăcirea și dibuirea oarbă slăbesc încrederea în vitalitatea neamului.

Ca o complectare a acestor considerații poate fi privit articolul din Nr. 4 al lui Otto Folberth (*Der Siebenbürgisch-sächsische Mittelschüler*, Elevul secundar sas) în care autorul stăruie pentru intensificarea activității extrașcolare a elevilor de elevelor de curs secundar, activate, ce prin înființarea de societăți de „păsări călătoare” (Wandervogel), și sportive, sau prin asocierea de elevi „technicieni”, asigură nu numai selecționarea de valori sufletești (cultul camaraderiei, prieteniei, al frumosului în natură) ci și întărirea conștiinței naționale. Zgomotoasele coetusuri de odinioară, încătușate într’un formalism sec, nu mai pot interesa azi pe elevii secundari înzestrați. Dacă însă legile actuale ale instrucțiunii publice nu pot încă satisfăce azi tendințele spirituale și fizice ale tineretului școlar, atunci oricare încercare potrivită și bună a lor de a-și face auto-educație morală și fizică în vederea luptei vieții, trebuie privită cu înțelegere, bunăvoință și bucurie.

Relevăm deocamdată ideile cuprinse în aceste din urmă două articole, mai ales pentru că — *mutatis mutandis* — atât cercurile noastre oficiale cât și părinții simt nevoia unei noi orientări în educația tineretului generației, chestiune de primă importanță în viața tânărului nostru stat mărit. Indemnurile, ce pot deschide noi orizonturi sunt bine venite din orice parte ar veni.

Olimpiu Ghijia

La Revue de l'Art (Mars 1930).

G. LECOMTE: *Un fondateur de l'impressionnisme, Camille Pissarro*.

Amintiri pline de admirație despre acest mare artist, pe care Parisienii de acum 40 de ani îl întâlneau în Montmartre sau Boulev. des Italiens, strecurându-se discret printre vânzătorii de tablouri și expozițiile de pictură.

Neapreciat în timpul său, împărțind injuriile aduse școlii impresioniste împreună cu Manet, Cézanne, Renoir, Cl. Monet, Sisley, marele bătrân n'a reușit să-și cucerească gloria decât către sfârșitul vieții.

Arta sa a suferit la început, în același timp, influența lui Millet și Daubigny, lirismul vibrant al lui Delacroix și robusta sinceritate a lui Courbet. Calea spre succes i-a deschis-o însă Corot, Pissarro devenind pictorul peisagiilor bine studiate, armonios reprezentate, în care lumina nuanțată îmbrățișează grija de a exprima precis caracterul oamenilor și lucrurilor, cu un dispreț profund față de orice formulă sau convenție.

Deși n'a reușit să depășească pe Corot sau Daubigny în vibrația colorilor și nici pe Millet în reprezentarea scenelor rustice, Pissarro s'a remarcat totuși prin unele atitudini și gesturi noi, trebuind să i se recunoască uneori chiar colorații mai îndrăznețe.

Impresionat de opera peisagistului *Constable* și mai mult de feerile luminoase ale lui *Turner*, din muzeele londoniene, P. și-a însușit o nouă sursă de studii și meditații, adoptând rigorile „neo-impresionismului”, care au făcut să reușească arta unui Georges Seurat și Paul Signac.

Arta sa aplicată la o diviziune științifică a tonurilor, pentru a reda mai just magia colorată a naturii, atinge rafinamentul către sfârșitul vieții, ostracizatul Pissarro devenind — împreună cu Paul Cézanne — cel mai admirat dintre toți marii impresionisti contemporani cu el.

Opera atât de diversă, expusă în întregime la Musée de l'Orangerie, — cu ocazia centenarului nașterii pe care-l sărbătorește Statul francez acum — cuprinde și foarte originale și delicate gravuri, deabea cunoscute publicului, care-și vor găsi adăpost, conform dorinței marelui impresionist, la Musée de Luxembourg.

Europe (15 Mars 1930).

A. PHILIP: *La situation actuelle du mouvement national indien.*

Mișcarea națională care frământă astăzi întreaga Indie nu e de dată recentă. Primele ei manifestări datează din 1885, când câțiva intelectuali susținuți de partidul liberal englez au constituit *Congresul național* spre a reclama câteva reforme politice și introducerea progresivă a regimului parlamentar. Pur constituțională și extrem de moderată, atât în scopurile cât și în mijloacele sale de acțiune, mișcarea națională ia prima atitudine îndrăznească deabia în 1909, răspunzând cu boicotul produselor britanice, la împărțirea Bengalului făcută de Lordul Curzon.

Totuși *Congresul național* rămâne moderat în acțiunea sa și în timpul războiului susține în mod unanim Anglia, care promite în 1917 introducerea Home-Rule-ului. Intervenția în luptă a maselor muncitorești și țărănești, privațiunile populației, mizeria crescândă (în 1918 epidemia de influență a secerat 12 milioane de vieți!), apoi enorma influență a lui Gandhi au pregătit mișcarea națională de astăzi, punând în discuție chiar principiul dominației britanice.

Opinia publică indiană a fost adânc decepționată când în 1919, după proiectul Lordului Montagu Chelmsford numai 7 milioane de locuitori din cele 321 aveau drept la vot și *Congresul național* hotărî să nu ia în considerare propunerile guvernului. Proclamarea legii marțiale în Bengal (Rowlatt act), care pedepsea cu cea mai mare severitate orice act de conspirație și revoltă a dus la rup-tura oricăror relații cu guvernul englez, ruptură proclamată la *congresul prezidat de Gandhi la Nagpur* (Dec. 1920).

În același timp Gandhi prezintă *Congresului național* un întreg program de reforme sociale, primind puteri depline spre a prepara mișcarea de nesupunere civilă, prin măsuri gradate până la refuzul plățirii impozitelor, în *Congresul de la Ahmedabad* (1921).

Din nenorocire actele de violență comise de populație, ca răspuns la intervenția trupelor britanice, au împiedecat punerea în practică a programului politic votat în 1921 de *Congresul național*.

Politica de necooperare radicală, preconizată de Gandhi, cât și opoziția constituțională făcută celor două legi însemnate (legea vămilor și reforma monetară) — votate de adunarea națională împotriva voinței marelui majorității a opiniei indigene — n'au avut rezultate aprecia-bile din cauza neînțelegerilor dintre congresiști și parti-

zani parlamentarismului revoluționar, conduși de Das, succesorul lui Gandhi — cât timp acesta a fost închis.

Greutățile pe care le întâmpină și astăzi mișcarea națională indiană provin din cauza *Prinților și atitudinii musulmanilor*, cât și din cauza *contradicțiunilor mișcărilor naționale indigene*.

Se știe că Anglia nu ocupă în întregime continentul indian; în afară de India britanică, există state pseudo-autonome, adevărate principate ce formează $\frac{1}{3}$ din suprafața continentului indian. Conducătorii acestor principate (rajahii) în mare majoritate monarhi absoluți, se înțelege că sunt ostili mișcării naționale și inclină mai mult de partea Angliei.

O dificultate mai gravă o prezintă lumea musul-mană, destul de numeroasă și în continuă creștere în India (22.6% din populație în 1881, 24% în 1921), al cărei antagonism și opoziție ireductibilă cu indigenii provine din cauze religioase, politice și economice totodată. Aceste cauze au produs neînțelegeri între comunitățile indiene și musulmane, cu toată prietenia ce leagă pe cei doi frați Ali, principalii lideri musulmani, de Gandhi.

Greutățile cele mai mari le întâmpină însă mișcarea națională indiană din cauza celor două tendințe antagoniste din sânul ei. Deoparte proprietarii foncieri, industriașii și majoritatea șefilor politici (*Swaraj Party*), care sunt încredințați că Anglia va recunoaște într-o bună zi autonomia Indiei, de cealaltă, *extremiștii* — finerii și unele grupări muncitorești — pentru care *Swaraj-ul* e o transformare politică, dar nu una socială. Tendința extremiștilor — ale căror idei variază între socialismul idealist și comunism — a învins la ultimul congres ținut la *Lahore* (Dec. 1929), unde s'a adoptat rezoluția lui Gandhi prin care se proclamă independența Indiei.

Analizând evoluția probabilă a Indiei, A. Philip e de părere că cu toate declarațiile acestui congres, Anglia va reuși să potolească agitația actuală fără a recunoaște independența completă a Indiei, fiindcă declarația de independență nu e opera întregului congres, ci numai a fracțiunilor extremiste și a discipolilor lui Gandhi. Cu toată enorma influență a personalității lui G., India nu e gata să susție cu succes lupta împotriva Angliei din cauzele amintite mai sus. *Congresul* e prea haotic sub forma actuală și disensiunile între fracțiunile ostile: hinduși, musulmani, sikhși nu vor întârzia să se arate. Dacă Anglia nu va comite nici o greșală, evitând mijloacele de reprimare și va începe negocierile pentru introducerea Home-Rule-ului, e foarte probabil că liniștea va fi restabilită și India va rămâne parte integrantă a imperiului britanic.

În caz contrar nu e exclus, ca autoritatea lui Gandhi să fie în stare a realiza o mișcare națională intensă (evenimentele în curs au confirmat-o), care ar avea drept urmare „o independență politică însoțită de o transformare socială radicală și de o încercare de realizare a socialismului agrar. Viitorul Indiei și alegerea ei între imperiul britanic și independența totală va depinde de politica ce-o va urma guvernul britanic în jumătatea de an care urmează“.

Val. Pușcariu

INSEMNĂRI

Sărbătorirea poeziei la Cluj a fost prilej de impresionantă manifestare din partea unui public prea deseori acuzat de nepăsare față de reprezentările puțin spectaculoase, necum față de cele de tot discrete. Ea a avut parcă darul să-i pună la încercare puterea de comprehensiune pentru una din marile probleme de actualitate și să-i pipăie rezervele de energie artistică. S'a dovedit cu această ocaziune, că există în publicul nostru clujean — în bună parte alcătuit din studențime — un elan și o voce bună, către cunoașterea năzuinții artistice, a puterii sufletești și al înțelesului de viață, tănuite în poezia română. Obiectul estetic, odinioară străin sufletului nostru, dar impus de considerente politice și sociale a fost părăsit. Azi nu mai există contradicție între termenii aceluiași interes artistic, între principiul cunoașterii și cel al valorii prezentate. Amatorul și-a regăsit virtutea, potrivit căreia, conceptele artistice întâlnite sunt identificate cu imaginile virtuale ale sufletului său. Și în demonstrarea acestui acord, fericit încheiat, se poate vedea importanța manifestării din săptămâna poezii.

Din cuprinsul programului, trebuie să menționăm conferința domnului *Ion Chinezu*, asupra poeziei tradiționaliste. Rolul poeziei populare în trecutul poporului nostru a fost covârșitor. Poezia populară, după domnia sa, a avut și are „o funcțiune socială”. De unde urmează că „poezia cultă trebuie să aibă aderențe cu trebuințele spirituale ale vremii”.

Domnul Chinezu a spus răspicat :

„Astfel artistul care încearcă să evadeze din această linie de solidaritate cu trecutul și prezentul se exilază singur din patrimoniul de cultură al unei națiuni, opera lui — stîngheră — n'are alt titlu de existență decât pe acela al unei curiozități sau, uneori, pe acela al unui răz-leț document uman”.

Iar relativ la poezia simbolistă :

„Floare de import, simbolismul n'a putut prinde rădăcini în solul țării și contribuția lui nu înseamnă un plus organic, o lărgire a sensibilității românești”. Fără a susține întru totul aprecierile prea dogmatice ale domnului Chinezu, nu putem însă contesta, că Domnia Sa a dat exprimare sentimentului obștesc și că în Ardeal, poezia tradiționalistă este cea care găsește mai mult răsunset și ca atare deosebită chemare.

Victor Papilian

Expoziția de artă italiană (Ianuarie-Martie 1930), organizată de Academia regală de arte frumoase din Londra, sub înaltul patronaj al suveranilor Angliei și Italiei, al cărei succes a întrecut orice așteptare — în fiecare lună $\frac{1}{2}$ milion de vizitatori au defilat în sălile ei, — e considerată de unanimitatea criticilor de artă ca cea mai reușită dintre toate expozițiile retrospective ce au avut loc până acum.

Nici o expoziție n'a adunat la un loc și din atâtea muzee și colecții particulare, atâtea capo-d'opere ca cea din *Bourlinton House*.

E încă vic emeția naufragiului, pe care era să sufere unul din cele două vapoare, „Leonardo da Vinci” și „Teseu” — nume care întruhipau Renașterea Italiană — încărcate cu cele mai de seamă tablouri ale muzeelor Italiei. La acestea s'au adăugat un număr mare de pânze împrumutate de marile muzee din Europa (Londra, Berlin, Bruxelles, Viena, Amsterdam, Copenhaga, Dresda, München, Budapesta, Tours etc.) și America (St. Unite, Canada), cât și din colecțiile particulare (Regele Angliei, Regele Suediei, Regele Italiei, Prințul Paul al Iugoslaviei, mai mulți miliardari americani). Acestea din urmă mai ales, cât și tablourile luate de pe zidurile unor biserică depărtate, cunoscute numai de către unii specialiști sau turiști pasionați cu greu vor mai putea fi revăzute.

De la pictura primitivă (*Cimabue, Duccio, Giotto, Fra Angelico, Masaccio*), pictorii școlii Tricento și Quattrocento (*Paolo Ucello, Pollajulo, Andrea del Castagno, Baldovinetti, Verrochio*), școlile Veneției și Toscaniei, de la desaturile lui *Fra Angelico* și a pictorilor școlii florentine până la colecțiile de cărți de joc din sec. XV, de manuscrise, de obiecte de fildeș — printre care și vestita *Lipsanotecă* din Brescia — și pictura sec. XVII-lea și XVIII-lea cu pânze de *Guardi, Longhi, Tiepolo, Panini* și *Canaleto* nimic n'a lipsit din tot ce pământul îndrăgît de artă al Italiei a produs mai ales și mai caracteristic, timp de opt veacuri.

O sală specială a fost consacrată capo-d'operilor, nu numai a celor din sec. XV-lea ca celebra *Naștere lui Venus de Botticelli* (Mus. Uffizi, Florența), *Hristos mort de Mantegna* (Mus. Brera, Milano) sau portretele lui *Raffaël* : „*La Donna Velata*”, *Angelo Doni, Maddalena Doni* (Mus. Pitti, Florența), ci și celor din sec. XVI-lea : *Titian, Corregio, Pollaiuolo, Piero della Francesca* cu admirabilele sale portrete (*Ducele de Urbino*).

Atracția expoziției pentru marele public a fost *Nașterea lui Venus de Botticelli*, ale cărei afinități profunde cu tipul uman iubit de acest pictor și de multe femei engleze justifică legenda acelor englezoaice aduse la curtea unui tânăr Medicis prin sec. XV-lea și care au pozat pentru acest seducător poet al întregii arte italiene, idolatrizat mai târziu de Ruskin, Pater și preraphaeliți.

„Puțini au reușit — spune *Jean-Louis Vaudoyer*, unul din cei mai de seamă critici de artă contimporani, ocu-pându-se de acest tablou —, să spiritualizeze ca *Botticelli* fără a detașa de materie, elementul sensual al operei de artă, având privilegiul particular de a combina în un tot armonios și indisolubil principiul real și principiul visat, care în cea mai mare parte a creațiilor plastice sunt numai excepțional contopite”.

O adevărată revelație a fost pentru vizitatorii expoziției restaurarea unor tablouri religioase ale căror panouri sunt proprietatea diferitelor muzee. Astfel predelul unui tablou de altar de *Domenico Veneziano* a fost reconstituit din mai multe bucăți ce aparțin astăzi muzeelor din Florența (Uffizi), Roma, Cambridge și New-York. De la împrăștierea lor e pentru întâia oară că aceste fragmente s'au aflat la un loc. Deasemeni s'au recon-

știut diferitele bucăți ale unui poliptic de S. Martini, împărțit între Londra și Muzeul din Anvers, fragmentele unui mare tablou a lui Cosimo Turà, împărțite între Paris, Roma și Ferrara, două fragmente a unui cufăr de Cima de Conegliano, aflate unul la Milan, iar celalt la Filadelfia etc. Cea mai senzațională reconstituire a fost însă cea a celebrei predele de la San Zeno, pictată de Mantegna; bucățile ei deși se aflau toate în Franța (la Louvre: Calvarul, celelalte două la Muzeul din Tours: Muntele de măslini și Invierea) nu fuseseră reconstituite până la această expoziție.

Val. Pușcariu

A trecut mai bine de o lună de când N. Iorga a părăsit pământul Americii și ziarle românești de acolo, ca și cele americane nu mai conțin cu reproducerea conferințelor, ținute și elogiilor ce i le-au adus, prin viu grai și scris, savanții de peste Ocean.

Stima și prețuirea de care se bucură marele nostru istoric peste hotare — și pe care niciodată n'am știut-o aprecia îndeajuns — vine din partea celor mai de seamă personalități intelectuale din St. Unite (John L. Gerig, Coleman Nevils, Edmund Walsh, James Brown Scott etc.)

La ele se adaugă răsunetul pe care l-au avut în mediile universitare și intelectuale conferințele ținute la universitățile și cluburile savante (John Hopkins, Georgetown University — cea mai veche universitate din America, — San Francisco, Columbia, Washington High School „Adult Education Association“ de la University Club din Cleveland etc.)

Incadrându-se atmosferei americane, dar rămânând atașat cu suflet și nervi de interesele permanente ale țării și de acea grijă neobosită de prestigiul ei, N. Iorga a făcut o documentare precisă și esențială a stărilor de la noi, tratând subiecte din cele mai variate (Popoarele din Balcani, Influența Franței în Estul Europei, Formarea satelor și orașelor din România, Arta bizantină, Istorie și istorici în timpul de față etc.)

Această activitate de propagandă în lumea intelectuală americană a fost egalată de importanța vizitelor făcute fraților noștri din America la: New-York, Cleveland, Chicago, Detroit (Michigan), Indiana Harbor, Philadelphia etc., revărsând pretutindeni acel „mister care a vrăjzit totdeauna sufletele compatrioților“, cum a spus în elogiile aduse Dlui N. Iorga, — cu ocazia conferinței ținute la Universitatea din Columbia —, savantul profesor John L. Gerig.

Fie ca acțiunea întreprinsă de Dl. N. Iorga, să însemne măcar de această dată, un fericit prilej guvernanților noștri, spre a îndruma pe căi sistematice și metodice propaganda noastră în America.

v. p.

Primul articol din revista *Mercure de France* (15 Martie 1930), scris de Henri Sée, este consacrat vieții și activității lui Fustel de Coulanges, originalul gânditor

istoric, al cărui centenar e prilej de aniversare anul această (născut la 18 Martie 1930).

Fustel de Coulanges și-a făcut studiile în împrejurări defavorabile „când orice gândire independentă era suspectată“. Această împotrivire scolastică a priit însă tânărului student, dotat cu un vădit spirit de reflexiune, dezvoltând în el și mai mult trebuința de meditare și sânguință către alcătuirea unui sistem original de gândire.

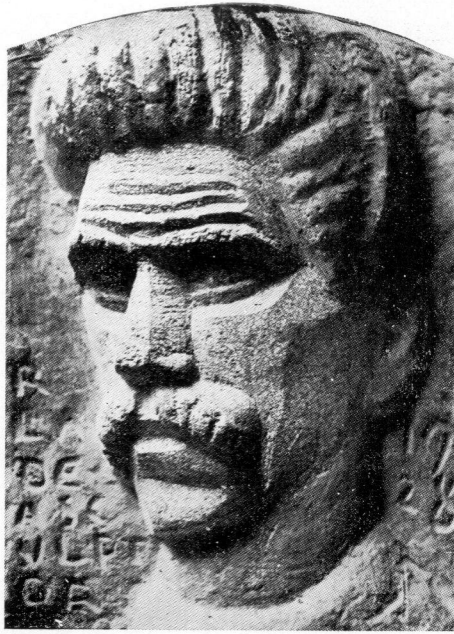
După o călătorie de trei ani în Grecia, în 1860, este numit profesor la Strassbourg; în 1870 trece la Școala Normală din Paris, iar în 1875 este strămutat la Sorbona.

Originalitatea lui Fustel de Coulanges e datorită, în primul rând, metodei întrebunțate. El lasă laoparte „evenimentele superficiale: isprăvile militare și combinațiile diplomatice“ și își îndreaptă toate atenția către fenomenele „permanente și profunde: instituțiunile politice și sociale“. O pacientă și minuțioasă documentare (fără a fine seama de afirmațiunile autorităților, oricât ar fi cele de ilustre) trebuie să sprijine ideea centrală, evitând de a transpune în trecut, felul de a gândi și a simți al omului modern și mai ales, ferindu-se de o interpretare tendențioasă, care să forțeze sau să trădeze, sensul adevărat al documentului. Este metoda critică, aplicată în istorie. De aceea el cere istoricului să fie deslegat de orice prejudecăți naționale („Patriotismul este o virtute, dar istoria o știință“) sau morale (el nu se gândește nici să laude, nici să condamne vechile instituții ale Franței). Istoria trebuie să rămână o știință pură și desinteresată „să planeze în acea regiune senină, unde nu există nici pasiuni, nici adversități, nici doruri de răzbunare“.

v. pn.

Prieteni bun și sincer al țării și poporului nostru, activ fără reclamă, făcând o propagandă discretă și cu atât mai puternică în Franța pentru tot ce este bun la noi, profesorul J. Guiart a binemeritat pentru România. Casa sa din Lyon, împodobită cu minunate covoare, ceramice și picturi dela noi, este un colț românesc în țara îndepărtată și totuși atât de apropiată sufletului nostru. Fiecare cercetător sau student român care a avut prilej să stea câțva timp în a doua capitală a Franței, a cunoscut ospitalitatea sa largă și a avut parte de sprijinul său, atât de ponderos, grație marei autorități de care se bucură în țara sa. Pentru ultima dată (a șaptea oară) oaspele iubit al Universității clujene și-a făcut cursurile la noi. După ce în șase cicluri a prezentat publicului și studenției evoluția medicinei dela preistorie până la Pasteur și Claude Bernard, maestrul ne-a dat anul acesta o recapitulare sintetică a întregii materii tratate. Pe lângă studenții l-au ascultat foarte mulți intelectuali, care astfel au avut ocazia să cunoască unul din cele mai strălucite aspecte ale civilizației. Iar mediciniștii au învățat a-și privi materia „sub specie aeternitatis“ și a se familiariza puțin cu gândirea filozofică în medicină.

v. b.

ROMUL LADEA:

AUTOPORTRET (RELIEF)

ANASTASIE DEMIAN:

TOLEDO